

İstanbula övdət etməsi [qayıtməsi] və onların Fransa səfəri nəticəsi haqqında uzun-uzadıya məqalələr və mütalialər təxsis edirlər.

Heyəti-mürəxxəsənin rəisi Sədrəzəm Damad Fərid paşa həzrətləri türk qəzetələri mühərrirləri ilə müsahibə edərək Türkiyə ilə Müttəfiqlər arasında davam edən sülh müzakirətindən naümid olmadığını məlum və Türkiyənin gələcəyinə nikbinanə bir nəzərlə baxdığını bəyan etmişdir. Fərid paşa ümid edir ki, Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsinin Sülh Konfransına getməsi böyük nəticələr vermişdir və bu yaxınlarda yenidən Parisə övdət etməsi lazım olacaqdır.

Heyətin digər üzvləri dəxi Parisə getdiklərindən artıq dərəcə məmnundurlar. Parisdə onlara ehtiram göstərilmişdir. Fransa isə Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsinə başqa nəzərlə baxmış və əleyhinə bir neçə şiddətli məqalələr yazmışdırsa da, bundan əlavə Fransa Rəisi-Vükəlası və Sülh Konfransı sədri Klemanso Türkiyə heyəti rəisi namına yazmış olduğu bir məktubda “Türkiyə heyətinin Parisdə qalması artıqdır” söyləmişsə də, bununla belə, yenə onlar öz vəzifələrindən məyus olmamışlardır.

Türkiyə qəzetələrindən birisi mürəxxəslərdən birinin dilindən söyləyir ki, türklərlə məskun olan vilayətlər və həmçinin İstanbul Türkiyənin əlində qalacaqdır. Bununla bərabər, İzmir məsələsinin dəxi türklərin istədiyi kimi və onların arzusuna müvafiq bir surətdə həll ediləcəyi gözlənilir.

Heyət İstanbula varid olduqda [çatdıqda] Mustafa Səbri bəyin təhti-rəyasətində [başçılığı altında] olmaq üzrə Tür-

kiyə Şurayi-Vükəlasının [Nazirlər Kabinetinin] iclası vəqə olmuşdur. Ertəsi gün şəhərdə Kabinənin istefa verdiyi haqqında şayiələr dövrən etməyə başlamışdır. “Sabah” qəzetəsi yeni Kabinə təşkilinin [Əhməd] Tofiq paşaya mühəvvəl olunacağı [tapşırılacağı] barəsində məlumat vermişdir.

“Ələmdar” qəzetəsi Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsinin sülh müzakirətindən çox da məmnun olmayıb, bir dərəcə bədbin olduğunu dərməyan etmişdir [meydana atmışdır]. Qəzetə bu xüsusda yazmış olduğu bir məqaləsində deyir ki:

“Həmin heyətin Türkiyə müqəddarətına nə kimi təsiri-nüfuz yetirəcəyi və bu səfərdən nə kimi nəticələr ilə övdət edəcəyi bizə məlum deyildir. Çünki məzkur [deyilən] heyət lazımı dərəcə hazırlıq görmədən və təlimat almadan Parisə getmişdir. Hələ dünəndən etibarən kəndisini millət tanıtdırmış olan bolqarlar bizə nisbət doğru bir xətti-hərəkət qəbul etmiş və kəndisi bizdən artıq hazır olduğunu isbat etmişdir. Biz qeyd etməliyiz ki, heyətimiz öylə təcili bir surətdə Parisə azimət etmişdi ki, kəndisi ilə bərabər lazım olan sənədləri və təlimatı belə ala bilməmişdir. Bu isə [Damad] Fərid paşanın bəyannamələrindən aşkar bir surətdə məlum olurdu.”

Çanaqqala və Boğazlar məsələsi

Hal-hazırda Parisdə olan rus komitəsi knyaz [Georgi] Lvov, Sazonov və [Vasili] Maklakov başda olmaq üzrə Sülh Konfransına bir müxtirə [yazılı xəbərdarlıq] təqdim edərək Türkiyə məsələsində Rusiya nöqtəyi-nəzərini göstərmişdir. Həmin müxtirənin Kolçak tərəfindən də təsvib [təs-

diq] edildiyi söylənməkdədir. Müxtirədə göstərildiyindən anlaşılır ki, Çanaqqala beş böyük millətlərin əlində və təhti-idarəsində [idarəsi altında] olmalı imiş və Boğazların mandatı isə Rusiyaya (!) verilməli imiş. Komitə Boğazların beynəlmiləl bir idarəyə verilməsinə də razı olur, fəqət bu şərtlə ki, orada Rusiyaya da yer verilsin.

DAĞISTANDA

Dərbənddə naçalnik qarnizon Qarişkov iyulun 16-da bir nəfər tsaxuru zövçəsi ilə bərabər, yanlarında da 150 min rublə para, tövqif edib [tutub] böylə demişdir: “Pullar xəzinəyə, əsirlər qətlgaha.” Sonra onları qətl ediblər.

Bundan maəda [bundan başqa], iyulun 16-dan 22-sinə qədər 25 nəfər müsəlman tövqif edilib hərəsinin yanında 50 min rublədən nöqsan [az] para almamışdır. Bunlardan bu vaxta qədər bir xəbər yoxdur.

Yenə Dərbənddə iyul ayının 22-də Hacı Bəşir deyən bir kişini nahaq yerə ştıklan [süngüylə] öldürüblər.

Denikin tərəfindən Cenqutay, Dargin, Padar kəndlərini qarət edib, hətta yorğanların üzünü soyub yerdə qalanları və kəndləri tamamən qətl-qarət edib yandırmışlar.

Macalis denilən kəndi yandırmayıblarsa da, talan ediblər.

Cenqutay kəndində Axtılı Teyyib əfəndinin bir vətənpərvər igid oğlu var idi Orxanov. Kəndisi də Posta-teleqraf müdiri olduğu halda, Denikin gələndə onun üstündə olan əslihəsini [silahını] alıblar.

Sonra müşarünileyh [adı çəkilən şəxs], kəndi əslihəsinin barəsində bir qəbz istəmiş, məzkuru qətl etmişlər.

Dərbənddə çörək tapılmaz, tapılsa da yaramaz. Çörəklər 5 rublə girvənkəsi, meyvəcat əsla tapılmayır. Çünki kəndlilər meyvələrini kəndlərindən kənara çıxarmayırlar. Denikin əsgərləri tərəfindən qətl-qarət olunurlar. Yeməli ləvazimat, qənd və qeyri zəruri şeylər qətiyyəən tapılmayır. Ən təəccüblü burasıdır, Denikin kazakları dükanlara, evlərə yönəlib qab və əşyalar istəyirlər, alırlar, sorduqda deyir, qablarımız çatmayır.

Axtı kəndindən iki nəfər – Əbdülkərim Əfəndiyev və Əbdül sabiqən Nikolay yüzbaşısı, Denikin idarəsinə müraciət edib demişlər: “Bizim kəndlərə də kazaklardan göndəriniz, ta ki Allaha dua eyləyən qocaman ismları qırsınlar. Biz Denikin ilə bir məzhəbdə olmaq istəyirik. Denikin bura gəlməsi bizim üçün böyük bir şadlıqdır.”

Denikin tərəfindən onların təvəqqəsinə görə qoşun göndəriləcək.

Qasım kəndində də istəyiblər, ora da göndəriləcək və göndərilər.

Bir taqım zülümləri yazmaqla qurtarmaz, tükənməz. Kazaklar eyləyən zülümləri bir Allah bilir, bir də qətl olunan ismlar, islam qadınları, islam çocuqları.

* * *

Dağistanda müsəlmanlara xitabən bolşeviklərin əleyhinə olmaq üzrə naməlum şəxslər tərəfindən böylə bir xitabnamə buraxılmışdır:

“Müsəlmanlar! Bolşeviklər sizin müqəddəs Quranınızı oğurlamışlar, qəsb et-

mişlər. Petroqradda bolşeviklər müsəlmanlara namaz qılmağa və ibadət etməyə mane olub, Kronverski caddədə [prospektdə] olan gözəl məscidlərini qapayıb orada mühafizə edilməkdə olan məşhur Quranı aparmışlardır. Bu Quran möminin [möminlər] üçün olduqca qiymətli və müqəddəs bir tarixi əsərdir. Çünki bu Quran peyğəmbərin xəlifəsi Ömər radiallahu-anhu [Allah ondan razı olsun] tərəfindən tərtib edilib yazılmışdır. Bu Quran əvvəl Məkkədə, sonra Baxçasarayda, ən axırda Peterburqun Xalq kitabxanasında saxlanırdı. İnqilabın əvvəlinci günlərində bu Quran kitabxanadan alınıb Peterburq məscidinin yaşıl kümbədi və minarələri altında saxlanmaqda idi. İndi isə bolşeviklər onu qəsb etdilər. Möminlər arasında onun məhv olacağı ehtimalına görə böyük həyəcan hökm-fərmadır [hökm sürməkdədir].”

MƏTBUAT

Hökumət və sosialistlər

Azərbaycan (Türk) sosialistləri naşirifəfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Zarya” qəzetəsi Kabinə haqqındakı məqaləsində yazır ki:

“Hal-hazırda əksinqilabla mübarizə və xalqın qazanmış olduğu hürriyətləri müdafiə məsələləri birinci dərəcə əhəmiyyəti kəsb etmişdir və hazırda hökumətin sağ ünsürlər əlinə keçməsi bu mühafizə və müdafiəni təmin etmədiyini, yəni məmləkətin mənafeyinə müvafiq olmadığını dərk ilə sosialistlər fraksiyası qət etmişdir ki, yeni Kabinə təşkilində iş-

tirakdan imtina etməsin. Bu şərtlə ki, sosialistlərin təmini naminə iştirak etdikləri məmləkət müdafiəsi və xalq hürriyəti müdafiəsi, biləşərtü-qeyd [qeydsiz-şərtsiz] həyata çıxarılsın. Bunun üçün də daxili siyasəti dəyişib xalqı mülkədarlar və polislərin məzalimindən [zülmindən] qurtarmalıdır.”

Bədəhu [sonra] məmləkət daxilində ictimai islahat icrası, əkinçiləri torpaqdan və fəhlələri rahat həyatdan təmin lüzumunu qeydlə qəzetə deyir ki:

“Əgər idarə başında duran dairələr doğrudan da məmləkətin mühafizəsi fikrində isələr, sinfi mənafeələrini dövlət mənafeyinə tabe edərək hazırkı ciddi zamanın tələb etdiyi güzəştlərə getməlidirlər.”

Sonra məmləkəti ağır vəziyyətdən qurtarmaq üçün “Zarya” böylə tədbirlər göstərir:

“Məmləkətin xarici qüvvələrdən müdafiəyə hazırlanması qəti və müntəzəm bir surətdə icra edilib, bu vaxtadək olduğu kimi təsadüfi olmamalıdır. Xarici siyasətimiz möhkəm və sabit olub, Cümhuriyyətin tamamiyyət [ərazi bütövlüyü] və istiqlaliyyətinin müdafiə və mühafizəsi məsələsində heç bir tərəddüd olmamalıdır.”

Nəhayət, sosialistlərin Kabinəyə nə şərtlə və nə üçün girə biləcəklərini böylə təsvir edir:

“Yeni müştərak Kabinəyə sosialistlər ancaq onun üçün daxil ola bilərlər ki, məmləkət müdafiəsi həqiqətən təmin edilsin və lazım gəldiyi təqdirdə azğın düşməmə qəti müqavimət göstərisin. Əks surətdə, koalisionun məna və əhəmiyyəti yoxdur. Şimdi söz mərkəzindədir.

Əgər mərkəz keçirməkdə olduğumuz zamanın əhəmiyyətini anlamazsa, təqsir bizdə deyil. Nəticələrin də məsuliyyəti bizim öhdəmizdə qalmayacaqdır.”

Rusiya və Zaqafqaziya

Gürcü “Borba” qəzetəsi mürtəcə Rusiya ilə Zaqafqaziyanın münasibəti məsələsinə təhsis etdiyi [ayırdığı] bir məqaləsində bunu Zaqafqaziya cümhuriyyətlərinin beynəlmiləl qəbul və təsdiqi ilə sıxı bir surətdə əlaqədar görərək yazır ki:

“Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsi məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər] sırasına keçənədək istiqlal və salamətimülkiyyəimizi müdafiə və hifz edə bilməsək, cümhuriyyətlərimizin beynəlmiləl qəbul və təsdiqi işini qeyb etmiş olarız. Biləks [əksinə], o vaxtadək cümhuriyyətlərimizi Rusiya irticasının təcavüzündən hifz edə bilsək, istiqlalımızın təsdiqi yolundakı müşkülətin dəfi çətin olmaz. Düşmənlərimiz bunu yaxşı bilir və bu vaxtadək cümhuriyyətlərimiz müqabilinə hər bə açmadıqlarının səbəbi budur ki, Zaqafqaziya müvəffəqiyyətlərini təmin edəcək qədər qüvvə sövqü onlar üçün müşküldür.”

Ona görədir ki, qəzetənin zənnincə:

“Zaqafqaziya millətlərin hüququ və hürriyyəti[ni] müdafiə etməyə hazır olan və bacaran ümum qüvvələrlə ən sıxı rəbitə hüsulu vacibdir. Azərbaycan ilə bağlanmış olan ittifaq hər günlük ənud [inadlı] fəaliyyət və müttəhid müdafiə uğrunda çalışmaqda feilən icraya qoyulmalıdır.”

Çünki:

“Ancaq Zaqafqaziya millətlərin hüququnu, demokratiyanın qələbəsini aziz

tutan ümum qüvvələrin sövqü ilə, ancaq bu qüvvələrin birləşməsi və yorulmasızın çalışması ilədir ki, Zaqafqaziya demokratiyasını şimaldan gələn irtica müqabilinə müvəffəqiyyətlə müdafiə və mühafizə edə biləcək şərait hasil olar.”

Nəhayət, Bakı kommunistlərinin son çıxışının bu məsələdə nə qədər zərərli olduğunu təsvirlə yazır ki:

“Son aylar zərfində Bakıdakı müəssif [təəssüfverici] fəhlə hərəkəti aşkara isbat etdi ki, xalqda irtica müqabilinə müqavimət qüvvəsini qəşəng sözlər, silah oynatmaq və macəralarla hasil etmək olmaz. Bakı kommunistlərinin fəhlələri çəkdikləri yol ancaq qüvvələrin parçalanması və pozulmasına bais olar, həm də irticaya xeyir verər. İrtica ilə mübarizədə biz adi yolumuzla getməli, qüvvələrimizi dağıtmayaraq, çətin də olsa, yeganə müvəffəqiyyətli yola düşərək müntəzəmə qüvvələrimizi təşkil etməli və bizə müin [köməkçi] ola biləcək bütün ünsürləri toplamalı, birləşdirməliyiz.”

HƏZİN BİR XATİRƏ “İSMAILİYYƏ”

Bakı bələdiyyəsi mərhum Musa Nağiyev varislərinə müraciətlə, “İsmailiyyə” binasının “qorxulu” olduğundan bəhslə, onun dağıdılmasına müsaidə verilməsini istəmiş, varislər də buna mümaniət etməyəcəklərini [mane olmayacaqlarını] bildirmişlər. Bu xüsus Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə ixtar edilmiş [xəbər verilmiş], “İsmailiyyə”nin üst qatının sökülərək “zərərsiz” bir hala vəz etdirilməsi

[qoyulması] arzu edildiyindən, Cəmiyyəti-Xeyriyyə idarəsi də “İsmailiyyə” binasının ətrafına ağacdan hasar çəkilməsini təhti-qərara almışdır. Bununla bərabər, qabil bənnalar aranılır ki, “İsmailiyyə”ni söksün. Bir komiyaon intixab edilmiş ki, onun ənqazından [xarabalığından] qalan əşyasını satsın.

Biz bunları, bu məlumatı son bir ayın ərzi-müddətində nəşr edilib gəlməkdə olan qəzetə həvadislərində [xəbərlərində] oxuduq.

Keçən gecə həqir, fələkzədə, öksüz bir qızın saçları kimi dağınıq, fikir və xəyalım kimi hali-müşəvvəşdə [dağınıq, qarışıq] bulunan pərişan odamda əyləşib “İsmailiyyə” binasına, o Azərbaycan milləti, hürriyyət və istiqlalı uğrunda şəhid düşmüş qəhrəmanlar kimi düşmənin amansız qurşunlarına köksünü sipər edən binaya nazir [baxan] pəncərəni açaraq onu seyr edir, düşünür, həm də onun dağıdılması haqqında olan axırıncı qərarı qəzetədə oxuyaraq düşünürdüm.

Bir dürlü bilməyirəm, səbəbini anlamayıram ki, məni nə kimi şeylər, nə kimi əlaqələr “İsmailiyyə” binasına bağlayıb mərbut etmişdir [rəbt etmiş, bağlamışdır] ki, onun sökülüb dağılması fəqərəsi [hadisəsi], onun yandırılıb xarabazara döndərilməsi qədər məni mütəəssir etmişdi. Düşünür, həm də fikirsiz, qayəsiz və mövzusuz olaraq düşünürdüm, xəyalım bir çox geri getmiş, bir çox xatirələrlə məşğul olmuşdu. Nəzərimdə bir taqım rəngarəng şəkillər və mənzərələr tərsim edilirdi [rəsm olunurdu]. Mən “İsmailiyyə” binasının çox da uzun olmayan tarixçəsini, 18-20 sənəlik bir həyatını, tərcümeyihalını gözümün önündə təcəssüm etdirdim.

Mən “İsmailiyyə”nin o günlərini düşünürdüm ki, orası açıq bir yerdən, boş bir düzəngahdan, şəhərimizin mərkəzində vəqə olmuş bir boşluqdan ibarət idi. Ta əski zamanlardan orası ətraf köylərdən, uzaq mahallardan gələn gətiricilərin bir mərkəzi, bir bazarı idi. O zamanlar bura “Qapan dibi” adı ilə məruf idi [tanınırdı]. Bura Qubadan, Şamaxıdan, ta Ağdaş və Ərəş uyezindən taxıl, alma, qoz və sair bu kimi şeylər gətirilib satırdı.

“Qapan dibi” şəhərimizin mərkəzində rus mədəniyyətinin təsirinə heç bir növ ilə tabe olmayaraq özünün əski ruhunu, təbiət və xasiyyətini mühafizə etmiş bir parça, yevropalaşmış Bakı şəhərində Şərqi bir nümunəsini göstərən bir mənzərə idi.

Burada hər zaman gövdəsini yerə sərmiş və boyunlarını kəməli-əzəmətlə dik tutmuş qara gözlü dəvələrin istirahət etdiklərini, müdhiş və mühib [heybətli, qorxulu] buynuzlu kəllərin yanı üstə yatıb gövşədiklərini görmək olurdu. Hər zaman burada dəvə qatarlarının Şərq əzəmət və ehtişamını dərxatir etdirən [yada salan] zəng və zıncırovlarının həzin səsləri, kəl arabaları təkərlərinin munis, ruhənvaz bir musiqi qədər munis cırıltıları eşidilirdi.

Hələ gecələr “Qapan dibi”nin nə qədər başqalaşdığından, nə qədər səmimiləşdiyindən bəhs etmək istəməyirəm. Siz gərək o zaman Azərbaycanın müxtəlif nöqtələrindən gəlmiş müxtəlif ləhcəli köylülərin, o yek-digərinə “qonaq” olanların yatmış dəvələr arasında od yandırıp başına topladıqlarını və söhbət etdiklərini görə idiniz ki, məni indi başa düşə idiniz.

Hələ Qurban bayramı ərəfəsində “Qapan dibi” özgə bir hal alırdı. Satılmaq üçün Bakı bazarına gətirilən qurbanlıq qoyunlar həp buraya toplanırdı. Bunların mənzərəsi daha dilbərənə, daha şairənə olurdu.

* * *

Mən daha çocuc ikən, təxminən bir iyirmi il əvvəl eşitmişdim ki, Bakı Şəhər İdarəsi “Qapan dibi” bazarını məscid binasına etmək üçün Bakı müsəlmanlarına güzəşt etmişdir. Lakin nədənsə, bir dürlü təfsilatını şimdiki də bilməyirəm, məscid tikmək məsələsi bir qədər təxirə uğradı. Sonra Bakıda təşkil edilmiş olan Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi istifadəsiz bir halda qalan şu “Qapan dibi”ndən həm maddi istifadə etmək, həm də təkrar əldən çıxarmamaq məqsədilə, Bələdiyyənin müsaidəsi [icazəsi] ilə oraya sahibləninib, xırda alış-verişçilərə müəyyən bir vaxtdək icarəyə verdi. Böyük qapan tərəzusu [tərəzisi] orada qalmaqla, ətrafında ağacdən dükanlar və budkalar yapıldı. Bu kərə “Qapan dibi” ismi “Şeytanbazar” adına mübəddəl oldu [çevrildi]. Artıq burası Şeytanbazar olmuşdu.

Bir kərə yadımdadır, yanılmayırsam 1908-inci sənədə idi, Mövlud bayramı münasibətilə indiki Parlaman binasının ərəbkari [ərəb üslubunda tərtib edilmiş və bəzədilmiş] böyük salonunda görüş məclisi tərtib edilmişdi. Şu məclisdə camaata bir xoş xəbər, bir bəşarət [muştuluq] verildi. Bu xəbəri verən də Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları idi. Hacı cənabları deyirdilər:

– Şeytanbazarı[nda] artıq məscid ti-

kilməyəcək. Burası Cəmiyyəti-Xeyriyyə üçün bir bina yapılacaqdır. Bunun da bütün xərcini mərhum oğlu Ağa İsmayılın bəqayı-namı olmaq [adını əbədiləşdirmək] üzrə məclisdə hazır bulunan Musa Nağıyev öz öhdəsinə götürəcəkdir.

Hacının bu nitqi hazırın [orada olanlar] tərəfindən alqışlanmış, Musa Nağıyev də edəcəyi işbu böyük ehsan və ianədən dolayı ayrıca təqdir edilmişdi. Hətta bina edilməsi təsəvvür olunan “İsmailiyyə” binasının müsəddəq [təsdiq olunmuş] plan və nəqşəsi [şəkli] də həman məclisdə divardan asılmışdı.

Bu tarixdən sonra haçan binaya başlanacağını kamali-səbirsizliklə gözləyir, hərdənbir qəzetə sütunlarında, həvadis qismində bu binanın nə surətlə işinə başlanacağını gördükdə, onu maraqla təqib edirdim. Hətta o zamanlar nəşr edilməkdə olan “Tazə həyat” qəzetəsində əlinə yeni qələm almaqda olan acizləri ərzisükran [təşəkkür bildirən] kimi bir şey də yazmışdı.

İsmailiyyənin ilk bina qoymaq mərasimi qayət təntənəli surətdə vəqə olmuşdu.

Taxta dükanlar və budkalar sökülmüş, qapan tərəzusu oradan köçürülmüş, o vəsi [geniş] yerin ətrafına indi çəkilməkdə olan kimi ağac hasar çəkilmiş, torpağı qazılıb dışarı çıxarılmışdı.

Bina qoymaq mərasimində Bakının bir çox əyan və əşrafı, Bələdiyyə rəisi, uprava əzası [üzvləri], Bakı qradonaçalnikı və valisi, mülki və əsgəri bir çox məmurlar və sahibmənsəblər, erməni və rus rəisi-ruhaniləri, Bakıda mövcud rus, erməni, yəhudi, polyak və sairə cəmiyyətlərinin nümayəndələri, bir çox cama-

at xadimi və ziyalıları iştirak edirdilər. Bəzi nitqlər söyləndi, sabiq Bakı qazısı Ağa Mir Məhəmməd Kərim cənabları kəndlərinə xas əzəmətli bir əda ilə ibtida [əvvələ] Rusiya çarı Nikolay və xanədanını dua ilə “İsmailiyyə” binasına başlamasını dualadılar. Bunu mütəəqib [bunun ardınca] “İsmailiyyə” binasına birinci daş qoyuldu. Bu daş da Musa Nağıyev əli ilə qoyuldu. Sonra orada iştirak edənlər də yənə fəxri olaraq “İsmailiyyə” binasına birər daşlar qoydular. Böyləliklə, rəsmi sursətdə “İsmailiyyə”nin tikilməsi başladı.

(bitmədi)

Seyid Hüseyn [Sadiq]

RUS MİLLİ ŞURASININ ƏRZİ-HALI

Rus Milli Şurası Azərbaycan Hökumətinə böylə bir ərzi-hal pişnihad [təqdim] etməyi təhti-qərara almışdır:

Bu axır vaxtlarda bütün azərbaycanlılar həyəcəndədirlər. Müxtəlif qəzetələr xaricdən Azərbaycana təhdid edən təhlükələrdən bəhs edirlər. Camaat arasında başqa xəbərlər intişar bulmaqdadırlar [yayılmıqdadır]. Biz isə rus camaatı hamıdan artıq iztirab və həyəcəndə yaşayır deməyə haqlıyıq.

Böylə bir həyəcanlı günlərdə Bakıda nəşr olunan “Bakinskaya jizn” qəzetəsinin avqust ayının 13-də çıxan 10-cu nömrəsində bir məqalədə böylə sətirlər dəxi var idi:

Məgər “Rusiya” tərəfdarları hər nə növ

olursa-olsun qan tökülməsini görmək istəyirlər və məgər qəzetə anlamayırlar ki, könullülər gələndə cəbhədəki əsgərlərdən başqa Denikin gəlməsinə şad olurlar və əcələ ilə onu gözləyənlərin bir çoxları kəndi arzularına nail olmadan məhv və nabud [puç; yox] olacaqdırlar.

1) Şu sətirlərin məzmununa gəldikdə, hamıdan əvvəl yəqin etməlidir ki, Denikin gələcək olsa çox-çoxlarının məhv və nabud olmasına böyük bir hədə var.

2) Bu hədə “Rusiya” tərəfdarlarının əleyhinə olması məlum olur ki, müəllif bir çox rusların qırılacağını göstərir.

3) Mühərrir bu qırğın-dava vaxtı heç kəsin təqsiri olmadan çox adam qırıla biləcəyi zamanına deyil, hələ Denikin gəlmədən qabaq çox-çoxları bir xüsusda kəndi arzularına nail olmadan əvvəl məhv və nabud olacağını bəyan edir.

4) Məqalənin ümum mənası provokasiya olmayıb da şu qırğının həтта olmasını göstərir.

“Bakinski jizn” təəccüb edir ki, “Rusiya” qəzetəsi hamıya aydın və müəyyən olan bu hadisələri nəzərə almayırlar və anlamayırlar.

“Bakinski jizn” kimin adından və kimin tərəfindən “Rusiya” tərəfdarlarına bu binagüzarlıqları [addımları; sərəncamları] xəbər verir?

Məqalənin məzmunundan, şu işarə və məlumatı Azərbaycan camaatının halına və ya bizə naməlum olub da “Bakinski jizn”ə məlum olan Azərbaycan Hökumətinin qəraradına müstənidən [istinadən] ədd etməliyiz [saymalıyıq, qəbul etməliyik].

Rus Milli Şurası “Bakinski jizn”in yazdığı böylə bir məlumatın nə Azərbaycan camaatı fikri və nə də Azərbaycan Höku-

mətinin qərardadı olmasına isnad verməyir.

Fəqət böylə fitnəngiz sözləri yazıb camaatı həyəcana salmağın müqabilində tənbeh olunmamasına Rus Milli Şurası təəccüb edir.

Böylə hallar müsəlləmdir [şübhəsizdir] ki, rus camaat dairələrini həyəcana salıb, külliyyətli bir surətdə Azərbaycandan çıxmalarına bir zəminə hazırlayır.

Bakı Rus Milli Şurası şu yazdıqlarını pişnihad etməyi kəndisinə bir vəzifə bilir.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

General Kori ilə mülaqat [görüş; söhbət]

18 avqustda Bakıdan İngiltərəyə getmədən əvvəl general Kori Rəisi-vükəla [Baş nazir] hüzuruna getmişdir. Burada Xariciyyə, Hərbiyyə və Türüq-Məabir [Nəqliyyat-Rabitə] nazirləri dəxi var imiş. Ümum məsaili-cariyyəyə [cari məsələlərə] aid tulanı [uzun-uzadı] söhbət arasında general Kori bütün məmləkətdə indiki halda möhkəmləşmiş olan nizam və qanunu, həm də hökumətin tutmaqda olduğu möhkəm xətti-hərəkəti məmnuniyyətlə qeyd və davamına ümidvar olduğunu bəyan etmişdir. Buraları buraxdıqda gözəl bir təsir ilə getdiyini və Azərbaycan Hökuməti ilə İngiltərənin şu əlaqəsi qət olmasına [kəsilməməsinə] artıq ümidvar olduğunu bildirmişdir.

General Kori Hərbiyyə nazirinə xitabən Azərbaycan qoşununun qanun, nizam və təlimi nə dərəcədə ona gözəl bir təsirinə olduğunu söyləmişdir. Türüq və

Məabir vəzirinə general Kori şu ağır vaxtlarda hamı xətaları böylə bir müsəlləm [müsbət] və mükəmməl hala bu qədər az bir vaxtda salınmasına kəndi təəccübünü bəyan etmişdir.

Axırda Xariciyyə nazirinə söyləmişdir ki, Xariciyyə Nəzarətində işlər indiki ağır vaxtda artıq şayani-təhsin [alqışa layiq] bir halda davam edir və kəndisinin təsadüf edəcəyi hər cür ağırlıqları həll etməyə qadir və müstəiddir [gücü çatır]. Ələlxüsus şu Nəzarətin sülh tərəfdarı olub da hər bir məsələni sülh yolu ilə həll etməyə çalışması ona artıq dərəcə hüsn-təsirbəxş olduğunu bəyan etmişdir.

Rəisi-vükəla həzrətləri buna cavabən irad etdikləri [söylədikləri] nitqində general Korinin Azərbaycan Hökumətinə olan məhəbbətinə və həmişə ona xeyirxah olmasına görə artıq təşəkkürlər edib generalın səhih-salim İngiltərəyə vürudunu [çatmasını] arzu etmişdir.

İngilislərin getməsinə dair

İngiltərədən gələn təcili hökmə görə Bakıdakı ingilis ştabına bilatəxir [təcili surətdə] kəndi işlərini bitirmək əmr olunmuşdur. Buna binaən [buna əsasən], hər gün aldığımız “Royter” məlumatları avqustun 18-dən etibarən qət olmuşdur [kəsilmişdir].

* * *

Aldığımız məlumata görə, ingilislərin getmələri Londondan gələn binagüzarlığa [sərəncama] görə 5-6 gündən artıq çəkməməlidir. Bu hesabla avqustun 26-na qədər bütün Zaqafqaziyada olan hamı ingilislər getməlidirlər.

Bir izah

“Teleqraf” qəzetəsinin axırncı nömrəsində Gürcü hökuməti ilə Könüllü ordunun nümayəndəsi Baratov ilə olan etilaf [razılıq] xüsusunda bir məlumat verilmişdir. Ən mövsuq [etibarlı] mənbələrdən bizə bu məlumatın tamamilə yalan olmasını xəbər verirlər. Çünki Könüllü ordu ilə Gürcü Hökumətinin miyanında [arasında] böylə bir etilaf olmamışdır və qəzetədə dərc olunan şərtlərlə heç bir vaxt ola da bilməz.

* * *

Bir ay həbsdə qalandan sonra Biçeraxovun kəşfiyyat dəstəsinin rəisi general Razuvayev Azərbaycan məmləkətindən nəfəy [sürgün] edilmişdir.

Çörək qiyməti xüsusunda

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətində avqustun 17-də dəyirmançıların və düyütəmizləyən zavod sahiblərinin iştirakı ilə bir şura qurularaq çörək qiymətinin ucuzlanması xüsusda müşavirədə bulunmuşdur. Məlum olur ki, un mövcudu yox mənzələsində [dərəcəsində] olmağa görə çörək qiyməti dəxi də qalxması gözlənilir. Şurada qərar qoymuşlar ki, dəyirmançılar Kubana 20 min pud düyü aparıb buğda ilə dəyişsinlər və əlavəyi-əzin [ondan əlavə], bu il buğda məhsulətini yaxşı olmağa görə Azərbaycanda da buğda almağı təhti-qərara almışlar.

İrandan mal gətirilməsi qadağan olmuşdur

İrandan varid olan [gələn] tacirlər xəbər verirlər ki, İran hökuməti xaricəyə mal buraxmağı qadağan etmişdir.

Yüzbaşılardan məsuliyyətə cəlbə

Bakı İstinaf Məhkəməsi [Məhkəmə Palatası] müddəyi-ümumisi [prokuroru] Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki:

1) Şamaxı qəzasının Q. Qaşinski cəmiyyətinin yüzbaşısı Mirzəheydər Mirzəqasım oğlu 377 və 378-ci maddələrə görə;

2) Quba qəzasının Mucuq cəmiyyətinin yüzbaşısı Şeyxsəid Hacı oğlu 346-cı maddəyə görə;

3) Quba qəzasının Rük cəmiyyətinin yüzbaşısı Nuru Hacı Babakişi oğlu və onun müavini Zeyd Şirin oğlu, camaat vəkilləri Fəttah İsmayıl oğlu, Nüsrət İsmayıl oğlu və Salman Arzuman oğlunu bir ay müddətinə həbsə almışdır.

Məzkurların [adı çəkilən şəxslərin] təqsiri əsgərlik sinninə [yaşına] dolmuş cavanları gizlətmək olubdur.

Bankın yarılməsi

Üç gün əqdəm [qabaq] Poliseyski küçədə Tiflis Əsilzadə Bankının zalına beş nəfər naməlum şəxs daxil olmuşdur. Bunların üçü gürcü və ikisi erməniyə bənzəyirlərmiş.

“Bankın müdiri nərədədir?” deyə bunlardan birisi xidmətçiyə rücu [müraciət] etmişdir. Bu isə bir az şübhəyə düşən kimi olduqda tapança parlaşır.

“Heç kəs yerindən tərpənməsin!” deyə qışqıraraq quldurlar kassaya hücum etmişlərdir.

Kassada 20 manata qədər bon var imiş. Qeyri yerləri də aradıqda 9 min manata qədər də Tiflis parası tapmışlardır.

Bankda gərək imiş çox pul olsun və bunu da bilməyə görə, məzkurlar [deyilən adamlar] kassirdən “Milyonlar nərədədir?” deyə sual etmişlər.

Kassir isə cavabında pulların qeyri banklara göndərilməsini göstərmişdir. Bədənkarlar [cinayətkarlar] şu cavaba kifayət edib bankdan xaric olmuşdurlar.

Bir qaç dəqiqə bu hadisədən sonra banka 2.000.000 (2 milyon) manatdan ziyadə pul gəlmişdir. Görünən budur ki, bədənkarlar bu məbləğdən ötrü gəlmiş imişlər. Məlumdur ki, 10 dəqiqə gec gəl-sə imişlər arzularına nail olacaqmışlar.

Hökumət tərəfindən ciddi surətdə aranılırsa, naməlumlar hələ tapılmamışlardır.

Sirkdə axtarış

Şənbə günü avqustun 16-da “Modern” sirkində oyunlar tamama yetdiyi zaman sirk Azərbaycan əsgəri tərəfindən tamam əhatə edilmişdir. Oyunlar qurtarıqda hamıdan başburt tələb etmişlər. Pasportu olanları buraxıb olmayanları toplayıb polisəyə göndərmişlər.

Sui-qəsd

Zavedenski küçədə sükunət edən [yaşayan] polis qorucularının rəisi polkovnik Seyidməhəmməd Süleymanov polisəyə məlum etmişdir ki, avqust ayının 14-də səhər saat 4-də məzkura [deyilən şəxsə] evinə gedərkən Zavedenski küçə ilə dalanın küncündən naməlum bir nəfər güllə atmışdır. Güllə döşündən dəymişdir.

AZƏRBAYCANDA

Lənkəranda

Lənkəran general-qubernatoru Cavad bəy Məlik-Yeqanov tərəfindən Lənkəran-

da böylə bir müraciətnamə nəşr edilmişdir:

“Lənkəran və Muğan əhalisinə

Vətəndaşlar! Tam iki il davam edən Lənkəran nahiyəsində və Muğanda anarşiya başsızlığı sizə böyük zərərlər yetirmişdir.

Muğanla heç bir əlaqəsi olmayan Su-xorukov və rüfəqası [yoldaşları] kimi yabançılar vaxtdan istifadə edərək sizi xış və kotandan ayıraraq, əllərinizə silah verib səngərlərə göndərərək, yek-digərinizə [bir-birinizə] atəş açıdıraraq, özləri üçün müşkül vaxtda dəryaya qaçmağa vaxt ayıraraq, özlərinə talan etdiyi şeyləri dəxi qaçırtmağı asan etsinlər. İştə bu gün Muğanın ali fikirli zəhmətkeş camaat vəkilləri ayın 10-da Lənkəranda toplaşaraq fəvqəladə iclasında əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə Azərbaycan Hökumətinin qanuni haqlarını tanıyaraq və təslim olmağa razılıq veriblər.

Vətəndaşlar! Sizi dəvət edirəm ki, bu gündən keçmiş ədavəti yaddan çıxarıb yenidən asudə öz zəhmətkeş həyatınıza şüru edəsiniz [başlayasınız]. Bütün aranızda olan işlərin təhqiqatında bulunmayaraq, fəqət tamamilə Lənkəran uyezdini həyat öz adı qaydasına gəlincəyə qədər idareyi-əsgəriyyətdə [hərbi rejimdə] qərar verirəm.

İştə, qadağan olunur:

1. Müfəttislik [fittəkarlıq] edib Azərbaycan Hökumətinin hərəkətinə zidd da-nışanlar;
2. İznisiz silah daşımaq və müsəlləh şəhərə girmək;
3. Ərzaq və qeyri mühüm şeylərin qiymətini artırmaq;
4. Havayı güllə ataraq xalqın istirahətini pozmaq;

5. Şəhərin küçələrində sərxoş halda gəzmək;

6. Şəhərin küçələrində axşam saat 10-dan sonra gəzmək;

7. Talan olunan və xəzinə malı alıb-satmaq, əhalidə olan əsgəri şeylər və ləvazimi-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] bilatə-xir [dərhal] hökumətə təslim edilməlidir.

Yuxarıda yazılan maddələri pozanlar şiddətli cəzaya uğrayacaqlar. Böylə cəzalara talançı, qətl və qarət və oğurluq edənlər də məhkum ediləcəkləridir.

Məlum olsun ki, demokratiya əsası ilə təşkil olunmuş Azərbaycan Cümhuriyyə-tində bütün vətəndaşlar bilafərqi-millət və məzhəb [millət və məzhəb fərqi olma-dan] qanun nəzərində müsavidir [bəra-bərdir].

İdarələrdə hər cür ərizələr və şika-yətlər türk və rus dilində qəbul olunur.”

(imza)

ERMƏNİSTANDA

Parlamento seçkiləri

Məlum olduğu üzrə, Ermənistanda seçki işləri ancaq daşnak fırqəsi əlində olmuşdur. Gərək təşkilatsızlıqları saiqəsi [səbəbi] ilə, gərək az olmaları səbəbinə sosialistlər seçkilərdə dirilik hərəkəti gös-tərə bilmədikləri kimi, kadetlər də seçkilərə boykot elan etmişdir.

Daşnak mübəlləğləri [təbliğətçiləri] öz siyahıları “nömrə 1”ə səs verilməsinə təbliğət etdikdə, əhalini, xüsusən müsəl-man və erməni qaçqınlarını inandırılar-mış ki, hər kəs daşnak siyahısına səs ver-

sə çörək (ətmək) alacaq, səs verməyənlər isə məhrum ediləcəkləridir.

Müsəlman əhalisinin parlamento seçkilərinə iştirakı bütün-bütünü qeyri-təbii bir qərar üzrə icra edilmişdir. Seçki siyahılarına müsəlman əhalisi yazılmamış-lardır və yazılmaları və siyahılara düşmə-ləri də imkan xaricində imiş. Zira, axırcı hadisələrdən sonra ətrafa dağılıb qaçmış müsəlman əhalisi kəndi yurdlarına qayıt-mamışlardır. Müsəlman deputatları əha-linin yurdlarına qayıtmalarını və başqa şu yollu mümaniətlər [maneçilik] təşkil edən səbəbləri irəə ilə [göstərməklə], mü-səlman əhalisi üçün iki-üç ay sonra yeni seçki tərtib verilməsini rica etmişlərsə də, hər dürlü təzyiqlə siyahılarını təq-dim etməyə məcbur edilmişlərdir və 4 gün vaxtı-müəyyəndən [təyin olunmuş vaxtdan] gecikməsinə baxmayaraq müsəl-man siyahıları “qanuna müvafiq” hesab edilərək qəbul olunmuşdur. Müsəlman-lara Parlamentoda 11 məbus yeri veriləcəyini vəd edən bəzi erməni hökuməti üzvlərinin itminanına [xatircəmlik verməsi-nə] rəğmən, müsəlman əhalisinə ancaq 2 məbus yeri verilmişdir.

Əhvali-maliyyə

Ermənistanın maliyyə işləri qayət müş-külət içindədir. Azərbaycan Cümhuriyyə-ti taxıl, neft cövhəri, mazut və başqa ma-yehtac [ehtiyac malları] verməklə Ermə-nistana böyük müavinətlər edir, pulları olmadığına görə, Ermənistandan alınan əşyaya qarşılıq təminat çeklərlə (banknotlarla) icra edilir. Şu çeklər Dövlət Bankı namına verilir. Erməni Cümhu-riyyəti xidmətçi və məmurlarının bir ço-xu neçə aylardır ki, maaş almayırlar.

Mədaxil mənbəyi Ermənistanda çox azdır. Onlardan ən başlıcasını Qulp duzlaqlarını hesab etmək olar. Nəhayət aşağı qiymətə əhalidən həcz [müsadirə] edilən Gürcüstan pambıq məhsulətində da Ermənistan Cümhuriyyəti üçün arakəsmədə bir mədaxil mənbəyi olmuşdur.

Onu da qeyd etməlidir ki, Ermənistan Hökuməti həczziyyat işlərində böyük sui-istemallar [sui-istifadələr] rəva görməkdir. Əhalinin bütün mayehtacı həcz edilir. Xüsusən həczziyyat işlərində müsəlmanlarla sui-müamilədə [pis rəftarda] bulunaraq onların haqq və hüququ heç nəzərə alınmayı.

Bu yaxın zamanda kəndi paralarını buraxmaq üçün Erməni Hökuməti təşəbbüsatda bulunur. Həman paralar İtaliyada düzəldilmiş erməni çapxanalarından birində çap ediləcəkdir.

TEATRO [VƏ] MUSIQI

Bu gün avqustun 20-də Suraxanıda Əbdülhüseyn Heybətadəninin təhti-idarəsində [başçılığı altında] Əmirhacıyan səhnə həvəskarları tərəfindən Əmirhacıyan xüsusi müdafieyi-millî könüllü təşkilatı nəfinə [xeyrinə] olaraq Benkendorf teatrosunda mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır: “Axşam səbri xeyir olar”, “Bizim kirayənişin özün[ü] öldürdü”.

Bundan əlavə, fasilələrdə leksiya oxunacaqdır.

“Zorən təbib”

Balaxana, Sabunçu dairələrində çalışan müsəlman işçi qardaşlara elan edilib

ki, işbu ağustos ayının 21-də cümə axşamı Balaxana krujokunda Əmirhacıyan həvəskarları tərəfindən Əbdülhüseyn Heybətadəninin təhti-idarəsində olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır “Zorən təbib” – dördpərdəli komediya. Fasilələrdə musiqi tərənnüm edəcək və milli şərqlər oxunacaqdır.

*Müdiri-məsul:
Zülfüqar Fərəc*

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

İtibdir

Abbasmirzə Məhəmməd bəy oğlunun 9-cu polis idarəsindən aldığı pasportu itib, etibardan saqıtdır [etibarsızdır].

7472

İtibdir

Əkbər Əsgər oğlunun İrəvan qəzası Baş Noraşendən aldığı pasportu itib, etibardan saqıtdır.

7469

İtibdir

İmaməli İsa oğlunun İrəvan qəzası Baş Noraşendən aldığı pasportu itib, etibardan saqıtdır. Həmin pasportda həddi-buluğa çatmamış Xanlar adında bir qardaşı da qeyd olunmuşdur.

7474

Doktor

M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələn üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Müvəqqəti müdir:

Xəlil İbrahim

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Hökumət Teatrosu
axşam tamaşası**

səh. 355. “Müsibəti-Fəxrəddin”: Nəcəf bəy Vəzirovun əsəri.

**Azərbaycan
Məclisi-Məbusanında**

səh. 356. “Məsaili-yövmiyyə”: qəzetdə bu sətirin yeri səhv düşmüşdür.

“cinayətlərə biçiləcək cəzaların”: qəzetdə “cəzaların” yerinə “qanunların” getmişdir.

Dağıstanda

səh. 362. “Kronverski caddədə olan gözəl məscidlərini”: söhbət Sankt-Peterburq Cümə məscidindən gedir. Rusiya imperiyasının əsas məscidi olan bu məscid 1909-1920-ci illərdə inşa edilmişdir. Məscidin inşası üçün lazım olan vəsait Rusiya müsəlmanlarının, həmçinin Azərbaycandan Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Murtuza Muxtarov və başqalarının ianələri hesabına toplanmışdı.

Mətbuat

səh. 363. “Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsi məsaili-yövmiyyə sırasına keçənədək...”: burada, Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsinin Paris Konfransının gündəliyinə alınmasından söhbət gedir.

Bakı xəbərləri

səh. 368. “Şamaxı qəzasının Q. Qaşinski cəmiyyətinin”: qəzetdə “Q. Qaşinski” yerinə “N. Qoşunski” getmişdir; Qaraqaşlı kəndi nəzərdə tutulur.

“Poliseyski küçə”: Bakıda “Köhnə polis” küçəsi, indiki Yusif Məmmədəliyev küçəsi nəzərdə tutulur.

səh. 369. “Zavedenski küçə”: Bakıda, indiki Neftçi Qurban küçəsi.

Cümə axşamı, 21 avqust 1919-cu il, nömrə 257

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 24 zülqədətül-haram sənə 1337. 21 ağustos 1919 sənə.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırını səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

ELAN

21 avqust 1919 pəncşənbə [cümə axşamı] günü saat 10-da Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü avqustun 21-ndə 1919-cu ildə Gürcüstanın igid oğlu cahan pəhləvanı Apollon Vladimiroviç Staroşvilinin benefisi olacaqdır. Bu gün Staroşvili öz benefisi münasibətilə zurnanın çalınması ilə Qafqaz gürcü mübarizəsini öz gürcü paltarında ifa edəcək. Zurnanı məşhur zurnaçı Qrişa Nikolay və Məshədi İbad çalacaqdır. Axırda Staroşvili ləzginka oynayacaqdır.

Bu gün 4 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Qafqaz gürcü mübarizəsi (çuxada) Staroşvili və Raqenbaum.

2-nci: Qəti fransız mübarizəsi Aleksandr Qalişevici və Staroşvili.

3-ncü: Buyvolov və Jan-de-Kolon.

4-ncü: Təzə varid olmuş pəhləvan Yemelyanov və Qırmızı Maska.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzərətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də və qurtaracaq 12-də.

7475

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİ

TEATROSUNDA

AXŞAM TAMAŞASI

“Cır-bır” və böyük konsert
Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Qardaşlarının Müdiriyyəti
Cümə günü ağustosun 22-də
1919-cu ildə

Hacıbəyli qardaşları əsərlərindən

“Arşın mal alan”,

“Əsli və Kərəm”,

“Aşıq Qərib”,

“O olmasın, bu olsun”,

“Leyli və Məcnun”

opera və operettalardan mürəkkəb

bir pərdəli “Cır-bır”,

dalıyca 15 nömrədən ibarət

Azərbaycan, Dağıstan,

Gürcüstan və Gilan

milli nəğmələri oxunub,

milli rəqslər ediləcəkdir

və bundan masiva [bundan əlavə]

iki nəfər səhnədə

“qurşaq” tutacaqdırlar.

Bu böyük nümayiş səhnəmizdə

birinci dəfə olduğundan,

şükuhlu [təntənəli] bir mənzerədə

başla gəlib,

böyük simfoniya orkestri

İrandan varid olmuş məşhur tarzən
Qurban Pirimovun
iştirakı ilə
[Maqomayev] Müslüm bəyin
təhti-idarəsində olaraq
milli nəğmələr icra ediləcəkdir.
Biletlər teatrın kassasında
satılmaqdadər.
Tamaşa başlanacaqdır
axşam saat 9-un yarısında.

İTİBDİR

Naberejni, Olqinski, yaxud Nikolayevski küçədə bir daşlı altı karatlı bir brilyant sırğa itibdir. Tapan yaxud yerini göstərən şəxsə sırğanın qiymətini bəxşiş olaraq verirəm. Ünvan “Avropa” mehmanxanası, nömrə 35.

7479

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Salyan

(öz müxbirimizdən)

Əsgər qitəati [hərbi hissələr] səhih-salim [sağ-salamat] Lənkəran qəzası Xan Təkləsinə varid oldu [çatdı]. Rus əhalisi duz-çörəklə istiqbal edir [qarşılayır].

Bolşevik xəbərləri

Cəbhələrdə

Şimal cəbhəsində - Şimali Dvinsk tərəfdə bolşevik əsgərləri 5 verst geri çəkilmişlərdir.

Qərb cəbhəsində - Kurulski tərəfdə düşmənin hücumu dəf edilmişdir.

Pskov rayonunda - Ostrov şimalında

4 verst uzunluğunda cəbhədə müharibə davam edir. Bolşevik əsgərləri dəmiryol rayonu boyunda bir neçə kənd almışlardır.

Cənub cəbhəsində - Minsk tərəfdə Sluç çayında bolşevik dəstələri müharibə edirlər. Zenkovski tərəfdə Qadyaç şəhərinin 5 verst şimalında düşmənin hücumu dəf edilmişdir. Sumı şəhəri bolşevik əsgərləri tərəfindən tərk edilmişdir. Kursk - Belqorodski tərəfdə Oboyan şəhərinin 15 verst cənubunda inadlı müharibələr davam edir.

Belqorodski tərəfdə bolşevik əsgərləri Borisoqlebskin 15 verst şimal-qərbində Qribanovski stasyonunu və şərqi tərəf bir çox başqa məntəqələri işğal etmişlərdir. Krasnoyarsk və Kamışin tərəfdə bolşevik əsgərləri müvəffəqiyyətlə irəliləməkdədirlər.

Kamışinin 70 verst şimalında vaqə olan müharibədə bolşeviklər min nəfər əsir, 80 pulemyot, 200 araba və başqa şeylər almışlardır.

N-ski ordusu ərkanı-hərbindən [qərargahından] avqustun 14-də xəbər verirlər ki, Pskov tərəfdə bolşevik əsgərləri düşmənin qüvvəsini sındıraraq hücumu keçməklə bərabər, müharibə ilə bir çox kəndlər almışlardır. Pskovdan cənub tərəfdə hücum başlanmışdır. Düşmənin Lokot istasyonuna yaxınlaşan zirehli qatırı bolşevik top atışı ilə qaytarılmışdır.

Düşmən Porxovun 30 verst cənub-qərb rayonunda xəndəklər qazdığı yerdə bolşevik əsgərləri tərəfindən atəşə tutulmuşdur. Mariunburq səmtində tufəng atəşi ilə düşmənin Qusakovo kəndinə olan hücumu dəf edilmişdir. Podona tərəfdə düşmənin artıq qüvvəsi olduğun-

dan bolşevik əsgərləri verst yarım geri çəkilməşlərdir.

Macarıstan füqərayi-kasibəsinə salam

Kiyev - 15 ağustos. Beynəlmiləlçi Qırımızı ordu əsakiri [əsgərləri] radio vasitəsi ilə Macarıstan füqərayi-kasibəsinə [proletariatna] salam göndərərək onları ruhdan düşməməyə və yeni Şura Hökuməti bərpa etməyincəyə qədər tərki-silah etməməyə dəvət edir. “Biz füqərayi-kasibə inqilabi mübarizləri yəmin edirik ki, daha şiddətlə, daha rəhmsizcəsinə burjuaz əşqiyaları [quldurları] ilə vuruşmada davam edəcəyiz. Etiqadımız bərtamamdır ki, Qərb füqərayi-kasibəsi də bizə müavinət edərək və rus qardaşları ilə birlikdə məramlarına yetişməyə müvəffəq olalar” sözləri ilə radio xitam bulur.

(Azərbaycan simsiz teleqrafı qəbul etmişdir)

Rostovda

Voronejdən xəbər verirlər ki, Rostovda kommunist firqəsi üzvləri fəhlələr arasında ciddi təşviqat aparmaqdadırlar. İki Kuban alayı cəbhəyə getməkdən və Denikin komandanlığına tabe olmaqdan imtina etmişdir.

Macarıstan əhvalı

Nauendən xəbər verirlər ki, Peştədən alınan axırıncı xəbərlərə görə, Lovasinin Kabinəsi pərişan olmuşdur. Sosial-demokratlar qəflətən elan etmişlər ki, onlar bu hökumətdə iştirak edə bilməzlər. Çünki bu hökumətin demokratik bir hökumət olacağına təmin edilməmişlərdir.

Bunun səbəbi ondan ibarətdir ki, Şura Hökuməti ilə əlaqədar olanların hamısını hər kəs olursa-olsun təqib etmək başlanmışdır. Bir para adamlar həbs edilmişdir. O cümlədən, Şura Hökuməti nəfinə [xeyrinə] təşviqatda bulunan bir çox arvad-qız həbsə alınmışdır. Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin əvvəlki sədri Qarbai həbs edildiyindən, hökumət əleyhinə narazılıq başlanmışdır.

Romaniya mandati

Nauendən teleqraf edirlər ki, Vyana-dan verilən xəbərlərə görə, Müttəfiqlər Romaniyaya mandat vermək məqsədi ilə Macarıstan işlərini təftiş etmək istəyirlər. Bu xəbər Peştədə böyük həyəcana bais olmuşdur. Macarıstandan verilən rəsmi xəbərlərə görə, ərzaq böhranı gözlənilir.

Bolşevik ordusunun həziməti

(Rus agentəliyi teleqrafı “Rusagent”)

Aleksandrovskdan xəbər verirlər ki, dabravol dəstələri Buzuluk çayında bolşevik əsgərlərini dağıtdıqdan sonra Apostolovo istasyonunu müdafiə edən əsgərləri qovmaqla istasyonu işğal edib Krivorojski daş kömür rayonuna hərəkət etmişlərdir. Vücuda gələn əhval münasibətilə bolşeviklər müqavimət göstərə bilməyib İnqulets çayına tərəf ricət etmişlərdir [geri çəkilməşlər]. Dabravol əsgərləri 150 əsir, 2 top, 5 min tüfəng, 400 top gülləsi və bir çox başqa şeylər qənimət almışlardır.

Qriqoryevin hücumu

Alınan məlumata görə, [Ataman] Qriqoryevin dəstəsi Yelizavetqrad həbsxanasında olan məhbuslara əziyyət edil-

diyindən xəbərdar olub, Yelizavetqrada hücum etmişdir. Bolşevik əsgərləri geri çəkilməyə məcbur olmuşlardır. Qriqor-yev əsgərləri şəhəri alıb bolşevik komissarlarından bir paralarını güllələmişlərdir. Həbsxanada olanları azad etdikdən sonra bolşevik idarələrini dağıdıb şəhərdən çıxmışlardır.

Saratov altında

Tsaritsından xəbər verirlər ki, Kamışın-Saratov boyunda hücum edən dabravol dəstələri bolşeviklər tərəfindən ciddi müqavimətə düşər olurlar. Saratovdan bolşeviklərə böyük qüvvə gəlməkdədir. Bununla belə, bolşeviklər böyük tələfat verməkdədirlər. Hal-hazırda Fransuzski kəndin şimal rayonunda dəhşətli müharibə başlanmışdır ki, hələ nəticəsi məlum deyildir.

Fransızların getməsi

Taqanroqdan xəbər verirlər ki, İstanbuldan dabravol ordusu ərkani-hərbina [qərgahına] rəsmi sifarişlə gələn bir zabit Rus Teleqraf Agentəsi müxbirinə xəbər vermişdir ki, fransızların Cənubi Rusiyadan getmələrinə səbəb Fransa ordusunun tərxisidir. Bundan əlavə, hal-hazırda müharibəyə yarar Romaniya ordusu bolşeviklərlə mübarizə edə bilər. Axırncı alınan məlumata görə, fransızlar Kişinyov, Bender və Akkerməndən çıxıb getmişlərdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Hacı-Tərxanda inqilab

Hacı-Tərxandan xəbər verirlər ki, şə-

hərdə nəcəhəni [gözlənilməz] bir inqilab əmələ gəlmişdir. Camaatın təərrüzünə [hücumuna] bəis olan bolşevik komissarları yavaş-yavaş şəhərdən çıxırlar. Bunlar şəhərdən gedərkən özləri ilə güclü pul da aparırlar. Avqustun 9-da şəhərdə bir qədər təhəmmül ediləcək [dözüləcək] şəxslərdən komissarlıq təşkil edilmişdir. Deyirlər ki, komissariyyata bolşevik olmayanlar da daxil olurlar. Kimlərlə isə danışıq davam edir ki, bu danışıq gizli saxlanılır. Şəhərdə böylə şayiət davam edir ki, kənərdən təcavüz olmadan Hacı-Tərxan müqəddəratı avqustun axırında həll ediləcəkdir.

* * *

Bu günlərdə Kamışından gələnlərin rəvayətinə görə, Saratov altında hal-hazırda bolşeviklərlə dabravol qoşunları arasında qızğın müharibə gedir. Fərari-lərin sözüünə görə, bolşeviklər şəhəri tərk edərkən 500 ədəd müxtəlif top güllələri aparmışlardır və bunları düşmənlərinə təslim etmək istəməmişlərdir.

Gürcülər və osetinlər

Osetin Milli Şurası qət etmişdir [qərar almışdır] ki, gürcü əsgəri qitəatının [hərbi hissələrinin] Çxinval ətrafında rəva gördüyü naməqbul [nalayiq] hərəkətlərdən Gürcüstan Cümhuriyyəti Hökumətinə şikayət verilsin.

Mavərayi-Bəhri-Xəzər müsəlmanları

“V. A. K. V.” qəzetəsinin verdiyi xəbərlərə nəzərən, Mavərayi-Bəhri Xəzər [Zakaspiysk] müsəlmanları bolşeviklərə qarşı üsyan etmişlər imiş. Asilər toplanaraq

bolşevikləri Mavərayi-Bəhri Xəzər dairəsindən qovurlarmış. Tazəşəhərdən varid [daxil] olmuş rəsmi xəbərlərə görə, Gök-təpə mövqifində [stansiyasında] cəbhələri olan bolşeviklər şimdi Aşqabada tərəf geri çəkilməkdədirlər. Verilən xəbərlərə nəzərən, geriye çəkilən hissələr Daşkənddən üsyan etmiş bolşeviklərə qarşı göndərilmişlərdir. Tazəşəhərdə həyat adı qərarını alır.

Dabravol hissələrinin hərəkəti

Axırınıcı xəbərlərə görə, Petrovsk və Dərbənddə təhəşşüd etmiş [yığılmış] dabravol əsgəri qitəati [hərbi hissələri] geri çağırılmışlardır. Şu yerlərdə ancaq ufacıq qarnizon əsgərləri qalmışlardır.

* * *

Petrovskdan bu günlər Bakıya varid olmuş paroxod xidmətçilərinin rəvayətinə nəzərən, Petrovskdan gedən hərbi paroxodun tutmuş olduğu radioteleqrafda denilir ki, Alya qəsəbəsi yenidən dabravollar tərəfindən işğal edilmişdir.

Ali məktəblərdə

Xarkovda Kommerçeski İnstitutu daxil olmaq istəyənlərin ərizələri qəbul olunur. Ali mədrəsəyə daxil olmağa layiq olan əxas [şəxslər] daxil ola bilərlər. Birinci kursda 2000 qədər yer vardır. Hələ indiyə qədər az ərizə varid olmuşdur. Dərslər sentyabrın 1-12-dək şüru olmağa [başlamağa] ümid var. Məktəb qoşuna könüllü gedən tələbələrin yerlərini kəndiləri üçün saxlamağı qət etmişdir və hər kəs payızda məktəbə övdət edə [qayıda] bilməsə, onun birinci yarım illik həqqi-

tədrişi bağışlanacaqdır. Tibbiyyə şöbəsində 200-250 nəfər üçün yer vardır.

Odessada

Bolşeviklər Odessanı tərək etməyə hazırlaşırlar. Odessa Fövqəladə Komissiyasının əvvəlki heyəti çıxıb şimal tərəfə getmişdir. Komissiyaya təzə adamlar daxil olmuşdur. Şəhərdə olan pulları bolşeviklər çıxarıb aparırlar.

Marşal Foş ingilis ordusu haqqında

“Deyli meyl” qəzetəsinin mühərriri ilə müsahibə edərkən marşal Foş demişdir ki, İngiltərə ordusu təcili bir ordudur. Bu şəraitlə bu cür ordu vücuda gətirmək tarixdə təsəvvür edilməyir. Qəzetə mühərririnin yeni müharibə ola biləcəyi işarəsinə və bu müharibədə İngiltərənin nə rol oynaya biləcəyi sualına Foş cavab vermişdir ki, İngiltərə ordu düzəltməkdən ötrü 2-3 ay müddətində adam cəm edə bilər. Lakin bu adamlardan yaxşı əsgər olmaq üçün bir il keçməlidir. Digər dəfədə İngiltərə 1914-cü ildə olduğu kimi ola bilər. İngiltərə hazır olmasa, biz onu göz-ləməliyiz.

İtaliyada

Bolşevik xəbərləri bilaaram [fəsiləsiz] İtaliyada inqilab olduğunu məlum edirlər. Əcnəbi qəzetələri İtaliyada inqilab olması haqqında bir şey yazmayırlar. Doğrudur, bir çox şəhərlərdə bahalığa görə iğtişaşlar olmuşdur, lakin bu intizamsızlıqlar yatırılmışdır. “Tan” qəzetəsi yazır ki, Florensiyada olan iğtişaşda süvari dəstəsi polisə zabitinin əmrinə tabe olmaqdan imtina etmişdir. Bolonyada Bələdiyyə İdarəsi şeylərə qiymət qoyan

kimi tacirlər öz agentlərinə teleqraflar göndərərək ərzaq və qeyri şeylər göndərilməməsinə təkid etmişlərdir. Lakin teleqrafxana xidmətçiləri 78 ədəd bu cür teleqrafları tutub göndərməmişlərdir. Nəticədə Bolonyaya mal gətirildikdə, hamısı həcz [müsadirə] edilmişdir.

TÜRKİYƏDƏ

Türkiyədə milli hərəkət başçıları

Bütün Asiyayi-Suğra [Anadolu] türk xalqını qaplamış milli qələyan [həyəcan, coşğu] başında Mustafa Kamal paşa və Rauf bəy [Orbay] dururlar. İstanbulda nəşr edilən “L’Entente” qəzetəsi məzkur [adı çəkilən] başçılar xüsusunda aşağıdakı xəbərləri dərc edir.

Üçüncü qolorduya [korpusa] inspektor təyin edilmiş Mustafa Kamal paşa Samsuna yetişəcək, əhalini məscidə toplayaraq atəşin bir lisanla söyləmiş olduğu nitqi içində əhaliyə şu yollu müraciətdə bulunmuşdur:

“Dindaş və millətdaşlar! Vətənimiz uçurum qarşısında durur. Millətimiz bir çox fəlakətlərə məruz qalmışdır. Böylə ətalətə qapılıb oturmaqla heç bir iş görməyimiz. Vaxtdır ki, həyat əsəri göstərəlim, yaşayışa haqlı olduğumuzu və ya-şayacağımızı sübuta qalxışalım.”

İstanbul Hökumətinə Mustafa paşanın hərəkətləri xoş olmadığı üçün məzkuru geri çağırıdılar. Fəqət o, heç də etina etməyərək getməkdən imtina etdi. Əhvalı böylə görən Daxil[iyy]ə vəziri göndərmiş olduğu təmimnamələrlə [direktivlərlə] Mustafa Kamal paşanın xid-

mətdən kənar edildiyini vilayət sultasına [hakiminə] xəbər verir. O, yenə nəzəri-etinəyə almayaraq vəzifəsi ifasında davamla, kəndi işini işləmədən çəkinməz.

Bir az vaxtdan sonra kəndisi istefa və rərək daha ziyadə əzmkarlıqla işə sarılıb, vilayətlərə göndərmiş olduğu təmimnamələrlə təmmuzun [iyulun] 23-də qərar tutacaq Ərzurum Konqresinə nümayəndələr göndərilməsini əhaliyə təklif edir. Rəsmi surətdə mən’ [qadağan] edilməsinə baxmayaraq həman gün konqrenin açılmasına müvəffəq olur.

Mustafa paşanın bu hərəkətlərini üsyan kimi tələqqi edən [qiymətləndirən] İstanbul hökuməti Mustafa Kamal paşanın və onunla birlikdə çalışan sabiq Bəhriyyə vəziri [Dənizçilik naziri] Rauf bəyin həbs edilmələrinə əmr verir.

Mustafa Kamal paşa bir qəhrəmanihərb olduğu üçün əhali içində böyük hörmət və nüfuza malikdir. Axırncı müharibə zamanında göstərmiş olduğu ciddi yararlıqlarla xalq içində məşhur olduğu kimi, hökumət tərəfində də təqdir edilmişdir. O, Trablus müharibəsində və axırncı Dardanel müharibəsində böyük şücaətlər göstərmiş və qələbələrə müvəffəq olmuşdur.

Rauf bəy isə “Həmiddiyyə” kruvazeri [kreyseri] komandanı olduğu zaman şöhrət qazanmışdır. Rauf bəy mütarikə [atəşkəs] müqaviləsini imza etməyə müvəkkil edilmiş və [Əhməd] İzzət paşa kabinetində də Hərbiyyə vəziri portfelinə almış idi.

Tələt paşa

Paris mənabeyindən [mənbələrindən] çıxan xəbərlərə nəzərən, alman deleqat-

ları Klemansoya vermiş olduqları notasında sabiq Türkiyə Baş vəziri Tələt paşanın Müttəfiqlərə verilməsinə prinsip nöqteyi-nəzərinə Alman Hökumətinin mail olduğunu bildirmiş və mabaqi [qalan] Gənc türk başçılarının Almaniyada olmadıqlarını xəbər vermişlər imiş.

İzmir hadisələri

“M. A.” nam [adlı] yunan qəzetəsi türklər tərəfindən Aydının alınmasını bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] təsvir edir:

“Türklər hücumu başladıqda fövqəladə bir rəşadətə irəliləmişlərdir. Mürur ilə [vaxt keçdikcə] vuruşma şəhərin mərkəzi hissələrinə keçib, 60 saata qədər vaxt imtidad [davam] etmişdir. Türklər irəlilərkən qarşılıqlarına nə çıxmışsa, yaxıb məhv etmiş, atəşə məruz qaldıqlarından böyük tələfata düşər olmuşlar imiş. Türklər toplardan atəş açdıqda Səlibi-Əhmər [Qırmızı Xaç] xəstəxanası xəsərətə düşüb bir məhəllə tamamilən yanıb.

Türklərin qəhrəmananə təərrüzlərinə [hücumlarına] qarşı durammayan yunan ordusu ricətə [geri çəkilməyə] məcbur edilmişdir. Türk əsakiri [əsgərləri; ordusu] gözəl surətdə müsəlləh olub, miqdarca yunan əsakirindən 6 dəfə artıq imiş.

Hücum edən Türk ordusu 4-cü qolordu [korpus] və Aydın qolordusunun 4-dən 3 hissəsindən ibarət imiş.

Yunan ordusu ricət edərkən yunan əhalisinin bir hissəsinə nicət verə bilmiş imiş. Yunan qoşunlarına Aydının 14 çağırılığında [kilometrliliyində] olan dəmiryol mövqifində [stansiyasında] kömək yetişmişdir.”

Bu xəbərləri dərc edən məzkur [adı çəkilən] qəzetə övzanı [vəziyyəti] təfsir edərək yazır ki:

“Zənn edirik ki, Fransa ordusu Strasburqu işğal edərkən atəşi-qələyan ilə yunan əhalinin hücumuna məruz qalmış olaydı. Yaxud almanlar mütarikə [atəş-kəs] müqaviləsini imza etdikdən sonra topların ağızını çevirib atəşə başlaya idi və hər alman evindən müdhiş qurşunlar yağdırıla idi və bu hücumda Almaniyada kəndi mənafeyi nöqteyi-nəzərini təqib edən Müttəfiqlərdən bəzilərlə ələlti təyid [təsdiq] edilmiş olaydı. O zaman fransızlar almanların şu əhdşikənanə [müqaviləni pozan] hərəkətlərinə nə nəzərlə baxardılar və nə dürlü cəzalara onları məhkum qılmağı rəva bilərdilər!

Bizə söyləməzlərimi ki, nə qədər Misir əhalisi yunan və başqalarını hesaba almayaraq Misirdə qalxmış milli həyəcanı yatırmaq zamanı tələf oldular?

Bu sualları Fransa və İngiltərə jurnallarına vermək lazım gəlir.

Türkiyə mətbuatı ilə mübahisəyə girişmənin mənası olmadığı kimi, üçüncü – Müttəfiq mətbuatıyla da münaziyəyə [mübahisəyə] qalxmış fəzlədir. Zira, onlar da türklərlə birlikdə işləyirlər. Bu sualı İngiltərə məbuslarına verməlidir.

Yunan xalqı işbu suallarına təkə bir cavab istəyir. Yunanlıların istəyi budur ki, hərəgah mütarikədən sonra almanları tərksilah etməyərək, əhalini müsəlləh etməyə başlayaraq Müttəfiqlərə qarşı çıxmış olsaydı, İngiltərə, Fransa yaxud amerikalılar nasıl bir müamələdə [rəftarda] olmuş olsa idilər, bizə də həman müamələni qullanmağa izn versinlər.”

Məqələnin axırında İtaliya üzərinə töhmətlər yağdırılaraq türklər hədələnin və şu hadisədən dolayı qələyanə gəlmiş yunan əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti] təsvir edilir.

HİNDUSTAN HAQQINDA “OBSERVER” QƏZETƏSİ

“The Observer” qəzetəsi Hindustanın övzayı-hazirəsi [indiki vəziyyəti] haqqında yazdığı bir məqaləsində deyir ki:

“Hindustanda ədədcə az olan siyasi məfkurə sahiblərindən əlavə, cəhəlat içərisində boğulan və Hindustanın gündən-günə artmada olan sərvətinə baxmayaraq fəqr, zillət və ehtiyac içində sürüklənən əhali içində də oyanıqlıq əsəri görünmədə və hallarından, səfalətli yaşayışlarından bezikmələri, səbirsizlik etmələri müşahidə olunmaqdadır. Hərgah, Hindustan xalqı bir azacıq kəndi əhval və övzalarına fikir verib düşünmüş olsalar, həyati-safilələrinin [səfalətli həyatlarının] səbəbini bular [tapar] və göstərmiş olduqları səbirsizlik və narazılığın haqlı və yerində olmasını anlarlar.

Qəzetə və kitablar vasitəsilə inqilab fikri hindular içinə keçib zehinlərinə yerləşə bilmişdir. İnqilabi nitqlər əhali içində ən birinci müsahibə mövqeyini işğal etmişdir. Həman inqilab fikirləri hinduların ən aşağı təbəqəyə mənsub əhalisi içində də yavaş-yavaş intişar bulmaqdadır [yayımaqdadır].

Ancaq şu fikirlər Avropa mənbələrindən çıxan inqilab fikrindən fərqli olaraq, hindu aşağı sinifləri içinə keçir. Zira, inqilab ədəbiyyatı, ən əvvəl Avropa lisanından tərcümə edilərkən təbəddülata [dəyişikliyə] uğradığı kimi, hindu əhalisi əzhanında [zehinlərində] dürlü təbir və təfsirata [şərh və yozumlara] da məruz qalır. Yəni əhali həman fikirləri eyni surətdə kəndilərinə təsvir edəmməyərək, kəndi istedadları dairəsində ölçüb biçirlər.

Şu fikirlər hansı bir qəlibə girdirilmiş olsa da və nə dürlü rənglərlə boyadılsa da, yenə inqilabi bir fikir olaraq əhali arasına girərək intişar bulmuş və hindu içində inqilab hərəkəti törətməyə müvəffəq ola bilmişdir.

Şu fikirlər sayəsində zalım və müstəbidlərə qarşı çıxmaq əməlləri [arzuları] bütün hərərəti ilə hindular içində qüvvətlənməkdədir. Güclü və sərvətli hökumətini yıxaraq yerinə zəiflər və məzlumlar hökuməti qaim etmək [qurmaq] xəyalları xəyalxanələrini oxşamdadır. Hərgah Lenin təlimatı [təlimləri] güclənərsə, yəni bolşevizm tərəfdarı çoxalarsa, fəqərəyi-kasibə diktaturası bərpa etmək arzuları bəslənməkdədir.

Hərgah üsyan zamanı yetişərsə, əhali kimə qarşı üsyan bayrağı qaldıracaqdır? Britaniya Hökumətinə qarşı üsyan edəmməyəcəklərinə etiqadım bərqərarlıdır. Onlar, şu cahil hindular kəndilərindən xeyli uzaqda olan Britaniya hökuməti üzərinə saldırammayacaqlardır.

Onlar 18-ci əsrdə üsyan qaldırmış Fransa köylüləri, yaxud şimdiki rus müjlikləri kimi kəndi köylərində kəndilərinə beşəxsən məlum olan məmurlar və onları əllərində istifadə aləti yapmış sərvətli əleyhinə qalxacaq və onlara qarşı əməliyyatda bulunacaqlardır. Şu inqilab brəhmənlər, mülkədarlar və möhtakirlərə qarşı olacaqdır. Bir sözlə, hərgah Lenin təlimatı təqviyə [güc; qüvvə] bularsa, sərvətlilərin, imtiyazati-məxsusə ilə təşxis edilənlərin qiyaməti qopacaqdır.

Hürriyyət və sosializm fikirləri istibdad pəncəsi altında əzilən hindular içində tam mənası ilə intişar bulduqda [yayıldıqda], ətrafa vulkanvari atəşlər

yağdıracağı da şübhə xaricindədir. Şu məzlumlar, şu qul adlandırılaraq murdar hesab edilən (“hindu”nun təlimatına görə “qul”lar murdar hesab olunduğu üçün ali siniflər, imtiyaz sahibləri kəndilərini də murdar etməsinlər deyər onlara toxunmaqdan böylə çəkinirlər) bu zavallılar 75 milyona qədərdir. Onların kəndilərini təmizləmək və pakə çıxarmaq vaxtı yetişdiyi kimi, şu yolda hər vasitəyə təvassül etməyə haqları vardır da.

Şu bəxtsiz “qul”lardan bəziləri o qədər murdar hesab edilirlər ki, hətta ali sinif yaşayan kənd içinə çıxmaq ixtiyarından da məhrum edilirlər. Onlar, həman alilər su gətirdiyi quyudan su gətirmək ixtiyarından da məhrum edilmişlərdir.

Böylə təhqirlərə qarşı əhali içində olan narazılıq hərəkətləri çoxdan bəri müşahidə edilməkdədir. Füqərayi-kasibə diktaturası sədaləri onların içində əks-əndaz olarsa [əks-səda taparsa], üsyan qaldırılaraq Ömər (hindu bolşevikləri lideri) də brəhmənlərdən əski intiqamını alacaqdır. Üsyan zamanı nə qədər qanlar axıdılacağı və nə vəhşətlər icra edilə biləcəyini ancaq təsəvvür etmək olar.”

Sonra məqalə sahibi tez zamanda Hindustanda islahat icra etməyi və əldə vaxt və fürsət var ikən onu itirməyərək çabuk və səri [sürətli] yollarla çarə düşünməyi tövsiyə edir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Daxiliyyə nazirinin Bakı qubernatorunun əzli [vəzifədən uzaqlaşdırılması] haqqındaki təqirindən [rəsmi yazısından]

sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Bakı qubernatoru Rəşid bəy Axundzadə kəndi ərizəsinə məbni [əsasən] əzl edilsin.

- Posta və Teleqraf nazirinin Quba qəzasının Yalama və Xudat mövqiflərində [stansiyalarında] posta və teleqraf kontorları güşadı [açılması] haqqındaki təqirindən sonra qət edilmişdir:

Təqir təsviblə [bəyənilməklə], qanun layihəsi kimi Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Post və Teleqraf nazirinin Nəzarət Dəftərxanası xidmətçiləri hesabını azaltmaq haqqındaki təqiri istemasından [dinləndikdən] sonra qət edilmişdir:

Təqir təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maarif nazirinin ibtidai məkatib [məktəblər] müəlliminə hökumətin 28 dekabr və 28 fevral qəradadı üzrə maaş verilmək haqqındaki təqiri istemasından sonra qət edilmişdir:

Rədd edilsin.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Tağiyev fabrikanı müdiriyyəti Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən rica etmişdi ki, zavod komitəsi əzasından [üzvlərindən] iki nəfəri son tətillə əsnasında kəndilərini eyi aparmadıqlarından naşi [ötrü] əzl edilmələrinə icazə verilsin. Nəzarət cavabən məlum etmişdir ki, məzkurlara [deyilən şəxslərə] Nəzarət tərəfindən nüfuz yetirildiyindən dolayı çıxarılmalarına artıq lüzum görülməyir.

- İşbu ağustosun 17-də Maliyyə Nəzarəti tərəfindən vergi verməyənlərin əmlakının alınması haqqında tərtib verilmiş qanun layihəsini Nəzarət təsdiq üçün Məclisi-Məbusana idxal etmişdir.

- Yenə həmin Nəzarət tərəfindən dövləti vergi, mədən və ticarət naloqları və gəlir vergisini havi [əhatə edən] müvəqqəti bir qanun layihəsini tərtiblə, işbu ağustosun 18-də təsvib üçün Vükəla Şurasına idxal edilmişdir.

MƏNZİL VƏ HƏCZ MƏSƏLƏSİ ƏTRAFINDA

“Müsavat” fraksiyası rəisi Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəy həcz [müsadirə] məsələsi ətrafındakı qeyri-adiliklər münasibətilə Daxiliyyə naziri həzrətlərinə böylə bir məruzə təqdim etmişdir:

Daxiliyyə Nəzarəti-cəlisinə

Həcz məsələsi son zamanlarda əndazədən xaric bir şəkil almış olduğu hər gün vəqə olan müraciətlər və şikayətlərlə sabit olmaqdadır [təsdiqlənməkdədir].

Hədd-zatında [əslinə qalsa], ali hökumət məmurları, ələlxüsus zabitanı-əsgəriyyəyə məxsus olmaq üzrə qəbul[u] bir dərəcəyə qədər zəruri və dövlət müəsisələrindən ötrü müsəlləm [lazımlı, qaçılmaz] görülən ev, oda həczı o dərəcə ümumiləşmişdir ki, əvamiri-məxsusə [xüsusi işlər] məmurları, Parlaman əzaları [üzvləri] deyil, hər növ xidəmati-mülkiyyə və zəbtiyyə [mülki və polis xidmətləri] üçün ev-odalar həcz edilir. Hətta vaxt

olmuş ki, idareyi-rəsmiyyədə xidmət edən reminqtonistkalar [makinaçı qadınlar] üçün belə ixtiyar bir ailə dışarı çıxarılmışdır.

Həczlər son dərəcədə ədalətsiz bir surətdə icra olunaraq, bütün ailəni adətə küçəyə tökmək surəti ilə vəqə olur. Öylə olmuşdur ki, bir ailə bir məmurun xətri üçün soqağa atılmış, digər bir xəvişinin [qohumunun] evinə sıxılmaq istədikdə, orası da həcz olunaraq iki ailə birdən dışarıda qalmışlar.

Bu surətlə vəqə olan həczlər eyni zamanda ev sahiblərinin və bir taqım ev icarədarlarının dəxi spekulyasiyasından xaric qalmayı. Bir kirayənişin əlində “aciz” qalan ev sahibi əksərən məmurin ilə münasibata girişərək odasını “həcz etdirməklə” ticarət edir.

Həcz məsələsi o dərəcədə asan bir şəkil almış və ümumi bir hala gəlmişdir ki, əksərən məmurlar mənzil sahibi ikən məhza kəndisinə xoş gələn digər bir mənzilə sahib olmaq üçün həcz vasitəsinə müraciətdən çəkinməyirlər. Bəzi idarələrin məhza məmurları kəndisinə yaxın olsun deyə o həvalidəki [yaxınlıqdakı] odaların idarə məmurları üçün həcz edilməsini tələb edərək Həcz Komisyona müraciət eylədiyi vəqə olmuşdur.

Böylə bir haldan mütəvəllid suyi-müamilənin [əmələ gələn sui-istifadənin] və bu müamilədən doğacaq ümumi məmnuniyyətsizliyin əfkari-ümumiyyə [ictimaiyyət] üzərində nə kimi bir suyi-təsir [mənfə təsir] hasil edəcəyini və xalqın hissiyyəti-hüquqərvəranəsinə nə dərəcədə bir xələl verəcəyini əlbəttə təqdir edərsiniz.

Bu son dərəcə müxilli-hüquq [qanuna zidd] və heysiyyəti-dövlətlə namünasib olan əhvalın önünü almaq üçün atıdki tədabirin [aşağıdakı tədbirlərin] icrası əmri-alilərinə aiddir.

1) Rəsmi idareyi-əsgəriyyə və mülkiyyədən başqa bir müəssisə və ya şəxs üçün, o şəxs hankı bir məqam və məmuriyyəti haiz olsa [daşisa] da ev və ya oda həczini qətiyyə mən' [qadağan] etmək; yalnız nazirlər bu qanundan bəlkə müstəsna tutula bilər.

2) Həcz məsələsi bir zərurət halını aldığı zaman, ailəni tamamilə evdən çıxarmaq deyil, heç olmasa “uplotneniye” deyilən sıxışdırma üsuluna müraciət edilsin.

3) Həcz olunacaq ev və ya odanı boşaltdırmaq və yaxud sıxışdırmaq üçün ev və ya oda sahibinə 5 gündən 1 aya qədər möhlət vermək lazım.

4) Hər halda bir ailəni 3 gün və ya daha az bir müddət zərfində tərki-məskən etdirmək qədər şiddətli bir tədbirə müraciətdən qətiyyə mən' [hüquq və azadlıqların] məsələsi Azərbaycan Cümhuriyyəti paytaxtında ənqa quşu halına gəlmiş bir hal kəsb edərək [qazanaraq], münafirəti-amməni mövcib olar [hər kəsin nifrətinə səbəb olar].

Bu xüsusda sərih bir tədbirin ittixazına [tədbir görülməsinə] lüzum vardır, yoxsa ərkani-hürriyyətdən olan məsuniyyəti-məskən [hüquq və azadlıqların] məsələsi Azərbaycan Cümhuriyyəti paytaxtında ənqa quşu halına gəlmiş bir hal kəsb edərək [qazanaraq], münafirəti-amməni mövcib olar [hər kəsin nifrətinə səbəb olar].

*“Müsavat” fraksiyonu rəisi:
Məhəmməd Əmin Rəsulzadə
Əslinə mütəbiqdir:
Katib (imza)*

ZAVALLI ERMƏNİSTAN TÜRKƏRİ

Ermənistanda yaşayan türk və müsəlmanlar haqqında ermənilər tərəfindən icra edilən qanunsuzluqlar, zülüm və təcavüzlər barəsində qəzetəmiz sütunlarında bir çox şeylər yazılmışdır. Bu zülüm və təcavüz ümumi bir şəkil aldığından yüzlər, minlərlə hamisiz müsəlmanlar öldürülür, qarət edilir, sərvət və miknəti [var-dövləti] əlindən alınır. Təəssüf ediləcək bir hal vardır ki, bu zavallıların keçirdikləri fəcayeni [faciələri] kimsə bilməyir. Halbuki, Azərbaycanda yaşayan ermənilər hər zaman həbbəni qübbə göstərmiş, nəşr etdikləri qəzetələr vasitəsilə gurultular qoparmış, hətta bəzən sırf iftira qəbilindən olan fəqərələri [yazıları] ta Yevropa qəzetələrinə belə əks etdirmişlərdir.

Bu günlərdə çoxdan bəri İrəvan quberniyasında vəqə Sürməli uyezdinə [qəzasına] tabe İğdır qəsəbəçəsindən çıxıb Azərbaycanda, Bakıda yaşayan bir irəvanlı müsəlman Ermənistana öz evinə getmiş və Bakıya qayıdaraq Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın İstixbarat [Xəbər] şöbəsinə şu uyezddə yaşayan müsəlmanlar haqqında və özünün keçirdiyi fəcayə xüsusunda işbu məlumatı vermişdir:

Mən öz evimə vardığıda evdə mənə söylədilər ki, bu qiyafə ilə gəzmə. Əlbisəni dəyişdir, papağını əvəz et, sonra dışarı çıx, çünki məni yeni əlbisədə gorsələr ermənilər həman saat soyundurub qarət edərlər. Mən də təbdili-qiyafə edib [paltarımı dəyişib] küçəyə çıxdım.

Mənim qəsəbəçəyə yeni varid olduğumu [gəldiyimi] ermənilər nəradənsə duymuşdular. Həman gün ermənilərdən bir məktub aldım. Məktubda mənim Azərbaycan taciri olduğum qeyd edilməklə bərabər, məndə külli para olduğu iddia edilir və 15 min manat tələb edilirdi. Əks halda qətl ediləcəyimlə təhdid olunurdum. Mən də naəlac qalıb istənilən paranı verdim.

Orada yaşayan müsəlmanlar qayət ümitsiz bir halda həyat keçirirlər. Kimsə özünün həyatından, mülk-əmlakından əmin deyildir. Mən ölkəmizdə 3-4 gündən artıq qala bilmədim. Bu neçə günün ərzində kiçik bir qəsəbəçədə bir neçə zülüm və təcavüzlər oldu.

Küçədə gündüz hər kəsin gözü qarşısında müsəlman soymaq adı şeylərdən birisidir. Mən orada olarkən Sürməli qazısını yanında para olduğunu bildiklərindən bazarda öldürüb 6000 manatını apardılar. Qəsəbədə hər nə qədər namuslu və əlindən iş gələn igidlər varsa hərəsini bir bəhanə ilə aparıb öldürmüşlərdir.

Yayçı, Çarıqçı, Aşağı Çarıqçı, Küllük, Pirlı, Küncü, Ərəbkörü, Hacıməhəmməd, Quzugüdən, Sarıçoban, Ağaver, Qazançı, Qarakir islam köyləri türklərin vürudundan [gəlişindən] əvvəl tamamilə dağılıb, əhalisi dağlara, meşələrə qaçmışdı. Türklərin vürudu ilə işbu qaçqınlar yenə öz yerlərinə qayıdıb öz boğazlarından və ailələrindən kəsmək, çörək əvəzinə ot-ələf yeməklə hərə bir qədər özü üçün taxıl əkmış, onunla gələcək güzəran və məişətlərini yoluna qoymaq fikrinə düşmüşdülər. Taxılın və məhsulun biçiləcəyi bir zamanda bütün o kəndlərin əhalisini

öz evlərindən çıxarıb erməniləri orada sükunət etdirmişlər. Bununla bərabər, onların məhsulatlarını da əllərindən almışlar, təkrar onları dağlarda ot-ələflə güzəran etməyə vadar etmişlərdir.

Bu kimi zülüm və təcavüzlərin, haqsızlıq və qanunsuzluqların bir sərhədi yoxdur. İğdirdə xoylu Məşhədi Abbas Tağı oğlu və Məşhədi Ağəli Murad oğlu nam iki nəfər axşam öz evində ailəsi ilə şam yeyərkən ermənilər tərəfindən tövqif [həbs] edilmişlər, “Sizdə pul var, veriniz” deyər onları sıxışdırmağa başlamışlar. Bundan xəbər tutan qonşu müsəlmanlar haraya gəldiyindən, ermənilər onları buraxıb getmişlərdir. Sabahısı həman canilər öz hökumətlərinə şikayət etməklə, məzkur [deyilən] iki müsəlmanla bərabər haraya gələn müsəlmanların cümləsi tutulmuş, bəzisi qətl edilmiş, bəzisi də həbsə alınmaqla paraları alınıb xilas edilmişlər.

Budur ki, ailəm mənim orada qalmayıb tez Bakıya qayıtmağımı istədilər. Mən də 10-12 yaşlı kiçik bir oğlumla bərabər ailəmi gözüyaşlı qoyub vətənimə tərkməyə məcbur oldum. 50 verstlik uzun bir məsafəni təğyiri-libas edərək piyada gəldim. Erməni lisanını layiqincə bildiyimdən, hər kəs məni erməni zənn edib mümaniət [manəçilik] etməyirdi. Qarakilsə istasyonunda mənim əsgərlikdən qaçdığımı iddia etdikdə, məcbur islam olduğumu bildirəcək pasportumu göstərməyə vadar oldum. Budur ki, məni və oğlumu təftiş etdilər. Hamil olduğumuz [üstümüzə daşdıığımız] 1160 kağız lirə pulumu əlimdən alıb məni buraxdılar.

İştə, Ermənistanda yaşayan müsəlmanların halı.

Ermənistan Baş vəkili [Aleksandr] Xatisov Azərbaycanda yaşayan ermənilərin halına yanaraq həsrətlə bir kərə demişdi ki, kaş Azərbaycanda yaşayan ermənilər Ermənistanda yaşayan müsəlmanlar kimi rahat və salamat yaşaya idilər.

Xatisovların müsəlmanlar üzərində nə qədər nəzəri-hökmdarları varsa, müsəlmanlar həp bu surətlə yaşayacaqdır.

H. S.

LƏNKƏRAN ŞƏHƏRİNİN SÜQUTU VƏ AZƏRBAYCAN ORDUSUNUN VÜRUDU

16 avqust 1919

Neçə vaxtdan bəri od içində yanıb yabançılar ayaqları altında əzilən Lənkəran şəhəri bu gün avqust ayının 12-də ədalətli Azərbaycan Hökumətinin təhtidarəsinə [tabeçiliyinə] keçdi. İştə, nə gözəl bir tamaşa! Nə sevimli bir mənzərə!

Şəhərin tam islam əhalisi ya qadın, ya kişi küçələrə dağılıb, özünü ölüm yatağından xilas edəni bəkləyirdi.

Hər tərəfdən cəlladlar əlində dəstgir [əli-qolu bağlı; əsir] olan Lənkəran müsəlmanları qəflətən islam ordusunu istiqbal etdi [qarşıladı]. Küçələr camaatla məmlu [dolmuş] idi. Şəhərin üç yerində “alaqarı” qayırılmışdı. Alaqarılar rəngbərəng ipək parçalarla bəzənmişdi. Küçələrdə camaat səf-səf durub vali həzrətlərini gözləyirdi. Alaqarılarda Osmanlı paşaları,

cahani-islam qəhrəmanları və Şah Səlim, Şeyx Şamil əfəndilərin əksləri asılmışdı.

Neçə yerlərdə dəxi qızıl rəngdə “Yaşasın Azərbaycan” yazıları asılmışdı. Camaat əlində çiçəklər və qızılgüllər hazır idi.

Şəhərin Qazacılar hissəsində “muzika” [hərbi musiqi] və “Yaşasın Azərbaycan” səsləri ilə qoşun istiqbal olundu. Qoşunun qabağında vali Cavad bəy [Məlik-Yeqanov], müavini-vali Mehralı bəy, komandan Əhməd bəy və bütün islam mücahidləri, dəstə komandanı Camal bəy həzrətləri atlı gəlirlərdi.

Muzika İran marşı çalırdı. Hər kəsin üzündə bəşəşət [sevinc] zahir olurdu. Qoşun və hökumət qədəm-qədəm irəli hərəkət edirdi. Bu minval ilə Şahbaz bəy küçəsinə gəlincəyə qədər dəfələrlə islam qadınları hökumətə duz və çörək təqdim edib orduya çiçəklər və qızılgüllər atırlardı.

Məzkur [deyilən] Şahbaz bəy qapısında qurulan böyük “alaqarı” qabağında böyük izdiham qoşunu istiqbal etdi. Havanın tutqunluğuna və yağmurun şiddətlə tökülən qətrələrinə baxmayaraq camaat həpsi küçələrə tökülmüşdü. Camaat tərəfindən təbriknamələr oxunub “Yaşasın Azərbaycan” sədaları asımana bülənd olurdu. Muğan mahalı tərəfindən Nuriyev nam [adlı] bir şəxs çox müəssir [təsirli] bir nitq söyləyib camaatı yandırdı. İşbu nitq o qədər təsir bağışladı ki, camaat və hökumət ağlaşdı.

Vali həzrətləri camaata xitabən:

“İslam qardaşlarım! Bizim qoşunumuz Bakıdan “Lənkəran” deyib çıxmışlardır. Onlar qət etmişlər: “ya ölüm, ya Lənkəran”. Bunu da bilməlisiniz ki, höku-

mətimiz Lənkəranı yaddan çıxartmamışdı. Amma hər bir tərəfdən düşmən bizi əhatəyə salmışdı. Onları dəf edib sizin imdadınıza gəldik və sizi düşmənin çəngalından [caynağından] xilas etdik. Hərçənd bir neçə şəhid verdikə də, zərər yoxdur. Fəqət sizdən rica edirəm ki, köhnə ədavətləri unudub bilafərqi-millət və məzhəb bir yerdə mehriban yaşayasınız.”

Camaat “baş üstə”, “Yaşasın Azərbaycan” deyə bağırırdı. Buradan qoşun hərəkət edib Daşdəmirov caddəsində dayanıb yenə də camaat tərəfindən istiqbal olundu. Şeyx Kərbəlayi Hüseyn nam bir qoca hökuməti təbrik edib qoşunu dua eylədi. Cavabında isə qubernator:

“Çox razıyam, islam əhalisi, çoxdan bəri arzu edirdim ki, sizi görüb əhvalınızı sorum [sorusum]. Həmd olsun Xudaya ki, qansız şəhərə girmək müəssər oldu və analarımızı, bacılarımızı xilas etdik. Şimdi dəxi asudə yatıb, rahat dirilməlisiniz [yaşamalısınız] və mənimlə gələn cavan əsgərlərimiz sizə qurban olmağa hazırdırlar.”

Yenə də “Yaşasın Azərbaycan hökuməti”, “məhv olsun düşmənlər” sədalari ərsə çıxırdı.

Buradan böyük dəstə ilə əhatə olunmuş əsgərlər və hakimlər irəli yürüyüb Böyük Bazar məscidinin həyətidə toplaşan mollalar, tüllab [tələbələr; şagirdlər], ağsaqqal və möhtərəmlər görüşdülər. Uzaqdan camaat “Allah, Məhəmməd, ya Əli!” deyə qışqırdı. Mollalardan Mirzə Əhməd nam bir axund çox lətif və şirin bir nəzmlə qoşunu və hökuməti təbrik və dua etdi.

Vali isə cavabında:

“Ey millətin xadimləri, ey Peyğəmbər əmanətləri! İslam camaatı və hökuməti sizə əmin və arxayındırlar ki, siz millətə böyük xidmət edirsiniz. Bilin ki, neçə vaxtdan bəri Lənkərandə [zir]zəmilərdə evlər altında əziyyət, azab çəkən islam qadınları şimdi hüzurə çıxmalıdırlar və öz qoşunlarını görməlidirlər.”

Yenə də “Yaşasın”, “maşallah” sədalari qopdu. Camaat hərəkət edib qoşun ilə məa [birgə] yürüməyə başladı. Həzrat konsulxana qabağında valini və qoşunu təbrik edib və hökumətin paydar olmasını iltimas etdikdə, qubernator:

“Camaat, bax həman odadır ki, dəfə-atla burada şəhərin davasız verilməsini tələb etmişəm və axırda öz muradıma yetişirəm. Mən ucadan deyirəm ki, bu odanın sahibi anarşiya zamanı gözəl imarətindən əl götürüb məzkur [deyilən] odanın pamal olmasına [ayaq altında qalmasına] və millət yolunda çalışmasına razı olub, bizimlə hər yerdə uğraşır. Böylə bir şəxsə mən səmimi qəlbimdən təşəkkür və razılıq edirəm.” – dedikdə oda sahibi Kərbəlayi Tağı Əkbərov camaat arasında: “Qurban olsun Azərbaycan Hökumətinə. Yaşasın Cümhuriyyətimiz, məhv olsun düşmənlər!” – deyə cavab verdi.

Camaat yenidən “Yaşasın Azərbaycan ordusu, yaşasın Müsavat, yaşasın millət vəkilləri!” deyə təhniyyət edirdi [təbrik edir, alqışlayırdı]. Hökumət şəhər upravası tərəfindən dəxi təbrik edilib dua olundu. Qoşun və komandanlar qızılgül və çiçəklər arasında itmişlərdi. Hər yerdə islam xanımları çiçək və rəngbərəng güllər atırdı.

Buradan ordu Kiçik Bazar və sonra Xan imarəti qabağına və dəxi sonra müəyyən olunmuş mənzillərə üz qoydular. Tam məxluqda bəşəşət zahir idi. Muzika səsi ilə və “yaşasın Hökumət, yaşasın islam, puç olsun düşmənlər” deyə-deyə camaat hakimləri və ordunu ötürürdü.

Xülasə, Lənkəran müsəlmanları çoxdan bəri etdikləri arzularına yetişib, Azərbaycan qoşununu görüb, yeddi dənə qoyun qurban etdilər.

Yaşasın Azərbaycan Hökuməti!

Yaşasın cavan ordumuz, bütün qəhrəmanları ilə!

Amin!

Şahverdili

Məryəm xanımın təbrik nitqi

Azərbaycan qoşunu Lənkərana girdikdə, islam-türk qadınları namından Bayraməlibəyova Məryəm xanım ordumuzu bu sözlərlə təbrik etmişdir:

“Lənkəran türkləri bu gün ilk dəfə olaraq böyük bir gün – azadlıq günü gördülər. Tam bir il kiçik Lənkəran şəhəri, bu gördüyünüz kəndlər, qəsəbələr qanlı dəmir arasında yabançılar yumruğu, zalımlar yükü altında məhv olmaq dərəcəsinə gəlmiş bir zamanda siz vətəndaşlar – sevimli arxadaşlar bizi məsud və məsrur [şad] günlərə nail etdiniz.

Gülərlə qonaq kimi gəldiniz!

Kəndi haqqı-həyatımızı, haqqı-ictimaimizi biza bildirdiz!

Nə böyük xoşbəxtlik!

İllərlə qəlblərdə bəslənən arzulara çatdıq. Nə böyük səadət!

İştə bu gün nahaq qanları, keçən fəlakətli günləri xatırlayaraq, bu günün nə dərəcədə aziz və möhtərəm olduğunu

müşahidə edərək, kəndimizi nəhayət dərəcədə şad və fərəhlik [sevincli, fərəhli] görürük.

Bu gün bütün müsəlman qadınları, bağı yanıq analar, gözü yolda qalan bacılar, gözüyaşlı çocuqlar istiqlal günəşini görüb də səmimi dualarla sizi qarşılayırlar.

Həpsi “Allah sənə şükür, qardaşlarımızı gördük” deyirlər. Gözlərdən şad və xürrəm axan yaşlarla təbrik edirlər.

Siz – bizim taci-sərimiz [başımızın tacı]!

Siz – şöleyi-şücaətimiz!

Siz – yüksək əməllərimiz [arzularımız]!

Yaşasın Azərbaycan!

Yaşasın türk oğulları!

Yaşasın Cavad bəy!”

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Azərbaycan Türk Müəllimləri Qurultayı

Dün Birinci Realni məktəbi salonunda Azərbaycan Türk Müəllim və Müəllimələrinin Birinci Qurultayı açıldı. Qurultayda Cümhuriyyətin hər tərəfindən müəllim və müəllimələr nümayəndələri iştirak edirlər. Bir çoxları da müşavirə səsi ilə olaraq iştirak edirlər.

Qurultayı Türk Müəllimləri İttifaqının sədri Ağə bəy İsrəfilbəyov açıb, müxtəsər bir nitqlə hazırunu qurultayın dəvətindən məqsəd nə olduğu və onun işləri ilə əşinə etdi. Bədəhu [sonra] dua oxunub fatihə deyilərək zeyldəki [aşağıdakı] şəxslər qurultayı təbrik edir:

Maarif naziri Rəşid xan Qaplanov, Parlaman Divani-Rəyasəti tərəfindən rə-

is müavini Sultanməcid Qənizadə, Bələdiyyə İdarəsi namından Əlicabbar Orucov, “Müsavat” Parlaman fraksiyonu namından Məhəmməd Əli Rəsulzadə, sosialistlər namından Əhməd Cövdət, “Azərbaycan” qəzetləri namından Piri Mürsəlzadə, Parlaman erməni fraksiyonu və Daşnaksutyun fırqəsi namından Malxazyan, Zaqatal, Teymurxanşura Müəllimləri namından birər əfəndilər, Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqı tərəfindən İdris Axundzadə, Salyan müəllimləri, Bakı Müsəlman Tələbələri Komitəsi namından bir nəfər, İran Maarif Cəmiyyəti “İttihad” mədrəsəsi namından Cavad, Quba müəllimləri tərəfindən və müəllim Abbas bəy Minasazovdan təbrik teleqrafları alınmışdır.

Təbriklər bitdikdən sonra sədr əfəndi nümayəndələr tərəfindən nətiqlərə izhəri-təşəkkür edərək, müəllimlərin kəndi ağır vəzifəsində ümum Azərbaycan xalqına istinad etdiklərini, əlavə və var qüvvələri ilə çalışacağını ümid ilə rəsmigüşada [açılış mərasiminə] xitam verirlər.

Qurultayın birinci iclası həman gün axşam saat 6-da açılıb heyəti-rəyasət intixabından [seçkisindən] sonra məramnamədə olan məsələlərin müzakirəsinə şüru olunacaqdır [başlanacaqdır].

Təfsilat yarın.

Könüllü təşkilat rəyasətindən

Bakıda mövcud olub şimdiyə qədər vətən və milləti hər bir dürlü fəlakətlərdən mühafizə xüsusunda gecəgündüz çalışmaqda olan Yardım alayı heyəti-təlimiyyəsi ilə əfradı [təlimçilər heyəti və əsgərləri] bu kərə eyni məqsədlə və daha vase [geniş] surətdə çalışmaqda

olan hökumət təşkilatı ilə müştərək çalışmaq üzrə birləşmiş olduqlarından, bu tarixdən etibarən təşkilat idarəsi xaricində verilən vəsaiq [vəsiqələr] mötəbər deyildir. Məmləkətimizdə mövcud bilümmönönüllü təşkilatı doğrudan doğruya təşkilat idarəsinə mənsubdurlar.

*Könüllü təşkilat rəisi:
[Yusif Ziya] Talıbzadə.
Bakı, 20 ağustos 335*

Parlaman komissiyalarında

Maliyyə Nəzarətindən Məclisi-Məbusan Maliyyə-Büdcə Komissiyasına:

1) Ağdamda təsis olunacaq xəzinənin ştatı haqqında;

2) Dövlət xidmətçilərinə yeni maaş miqdarı təyin edilməsi;

3) Gömrük idarələrində alınan vergi barəsində maliyyə nazirinin hüququnun genişləndirilməsi haqqında;

4) Dövlət varidatı almaq üçün əhalinin malı siyahı edilib satılması haqqındakı qərarların bəzi təbdilatı [dəyişiklikləri] haqqında olmaq üzrə dörd qanun layihəsi idxal edilmişdir.

Şu layihələrin iki axırıncıları Məclisi-Məbusana pişnihad [təqdim] olunmuşdur.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Məşhədi İslam Abdulla oğlunun gözləri şikəst olduğundan Cəmiyyəti-Xeyriyyə məzkura [deyilən şəxsə] 49 nömrəli qəbz mövcibincə 3 pud un vermişdir.

- Durdu İsmayıl oğlu adında bir nəfər şikəst türkə “Müsavat” tərəfindən ona yardım olunmasına dair verilən vəsaiq mövcibincə [vəsiqəyə əsasən], Cəmiyyəti-

Xeyriyyə tərəfindən lazımı binagüzarlıq edilmişdir [addımlar atılmışdır].

- Cəmiyyəti-Xeyriyyə Batum təriqi [yolu] ilə kəndi vətənlərinə göndərilməsi üçün 4 nəfər qaçqını Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] göndərmişdir.

- Cəmiyyəti-Xeyriyyə evlərinə göndərmək üçün 8 nəfər Lənkəran qaçqını[nı] Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə göndərmişdir.

- Cəmiyyəti-Xeyriyyə Bakı məscid nümayəndələrindən xahiş edir ki, cəmiyyətdən apardıqları un kisələrini geri qaytarsınlar.

Radio-mövqif haqqında

Dün başda Post və Teleqraf naziri Camo Hacinski olmaq üzrə bir heyət Bayıldakı simsiz teleqraf mövqifini [stansiyasını] İngiltərə Komandanlığından təhvil almışdır.

Lənkəran bolşevikləri

Srağagün Bəndər Gəzdən iki hərbi vaporu [gəmi] müşayiəti ilə “Qretsiya” vaporu gəlib Nargin adası arxasında duraraq Bakıdan lazımı mühimmat aldıqdan sonra Petrovsk şəhərinə getmişdir.

Vaporda Lənkəranda qaçmış və tutulmuş 200 nəfərədək Lənkəran bolşevikləri var imiş. Onların cümləsində Suxorukov, Kropotov və digər komissarlar da var imiş. Xüsusi məlumatlara görə, Suxorukovdan 12 milyon manat pul və başqa qarət edilmiş əşya tapılmışdır.

Gəmilər haqqında

Dün Azərbaycan Hökuməti nüma-

yəndəsi ilə İngilis Komandanlığı və “Qafqaz Merkuri”, “Rus”, “Samolyot” vapor cəmiyyətləri nümayəndələrinin Su Nəqliyyat İdarəsinin təsviyəsi [ləğvi] haqqında bir müşavirəsi vəqə olmuşdur.

Xüsusi xəbərlərə görə, idarə bü-tünlüklə ləğv ediləcəkmış. Zira son vaxtlarda fəqət idarənin bir kontrol şöbəsi fəaliyyətdə bulunaraq digər şöbələri ləğv edilmişdi. Yenə xüsusi xəbərlərə məbni [əsasən], idarədə çalışanlara təsviyeyi-maaş verilməyəcəkmış.

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

İtibdir

Hüseyn Rza oğlunun Ərdəbildən aldığı pasportu itib. Etibardan saqıtdır [etibarsızdır].

7478

İtibdir

Rəzzaq Məhəmməd oğlunun Astara konsulxanasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqıtdır.

7476

İtibdir

Xudadad Məlikovun Astara rus konsulxanasından aldığı pasportu itib. Etibardan saqıtdır.

7477

**Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyonovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45,

Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

**Müvəqqəti müdir:
Xəlil İbrahim**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qəzetələrdən

səh. 379. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

Türkiyədə

səh. 381. “Gənc türk başçılarının”: “Gənc türklər” (yaxud “Jön türklər”) Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkət.

Hindustan haqqında

“Observer” qəzetəsi

səh. 382. “Observer” [The Observer]: Londonda, ingilis dilində nəşr olunan həftəlik qəzet. Bazar günləri çıxır. Əsası 1791-ci ildə qoyulmuşdur. Dünyanın ilk bazar qəzetidir.

Mənzil və həcz

məsələsi ətrafında

səh. 385. “ənqa quşu”: əfsanəyə görə, heç kimin görə bilmədiyi, adı olub özü olmayan quş, simurq quşu.

Zavallı

Ermənistan türkləri

səh. 385. “həbbəni qübbə göstərmiş”: “həbbə” buğda yaxud arpa dənəsi kimi kiçik bir “dən”, hətta ən kiçik şey, “zərrə” mənasına gəlir; həbbəni qübbə göstərmək isə çox kiçik bir şeyi, bir zərrəni həddən artıq şişirdərək qübbə ölçüsündə böyütmək deməkdir.

Bakı xəbərləri

səh. 390. “20 ağustos 335”: burada il, rumi təqvimlə verilmişdir (1335); miladi təqvimlə 20 avqust 1919-cu ilə uyğundur.

səh. 391. Bəndər Gəz: İranın Gülüstan ostanında, Xəzər dənizi sahilində şəhər.